

1.

Untersuchung

des

Thierischen Magnetismus.

Aus dem Französischen.

Leipzig,

bey Johann Philipp Haugs Wittwe,

1787.

UNTERSUCHUNG DES THIERISCHEN MAGNETISMUS

ONDERZOEK NAAR HET DIERLIJKE MAGNETISME

1 7 8 7

vertaling:

Ruud Muschter
∴

Groningen

muschter@home.nl
www.archive.org

herzien: 13 april 2023

INHOUDSOPGAVE

Bronvermelding 4
Inleiding van de vertaler 5
De tekst 6

BRONVERMELDING

Leipzig, 1787

https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb10368348?page=,1

https://download.digitale-sammlungen.de/BOOKS/download.pl?id=bsb10368348

Bayerische Staatsbibliothek, München

INLEIDING VAN DE VERTALER

Een interessant onderzoek dat vanwege de France koning werd ingesteld naar de werkzaamheid van het magnetisme. Uit dit onderzoek werd duidelijk, dat de inbeeldingskracht een grote rol heeft op de resultaten, en dat ook de setting waarin het onderzoek plaatsvindt, deze resultaten beïnvloedt.

Kennelijk is bij het digitaliseren van het Duitse werk iets misgegaan, aangezien de gehele pagina 94 slechts ten dele is gescand. Aan de linkerzijde is van boven naar beneden aan hoeveelheid tekst weggevallen. Daardoor kon p. 94 slechts ten dele vanuit de Duitse vertaling naar het Nederlands worden vertaald. Door de beschikbaarheid echter van het Franse origineel kon voor de huidige vertaling een goede reconstructie worden gemaakt.

De tekst spreekt op veel plekken over "Magnetismus", waarbij niet altijd duidelijk is of 'magnetisme' of 'het magnetiseren' bedoeld is.

Ruud Muschter

DE TEKST

Opmerkelijk bericht van de door de koning in Frankrijk tot onderzoek van het dierlijke magnetisme afgevaardigde commissarissen.

Nadat zijne majesteit de koning de door de Geneeskundige Faculteit van Parijs uitgekozen artsen, de heren Borie, Sallin, Van Arcet[1] en Guillotin, tot onderzoek van de door de heer Deslon met betrekking tot het dierlijke magnetisme gemaakte kuren, op de 12e maart 1784 had afgevaardigd, zorgde hij ervoor, met goedvinden van deze vier artsen, dat er nog vijf leden van de Koninklijke Academie der Wetenschappen bijkwamen, namelijk de heren Franklin, Le Roi, Bailly, Van Bory en Lavoisier; doch dat de heer Majault, doctor aan de genoemde Faculteit, in plaats van de meteen in de aanvang van de kwestie overleden heer Borie[2], eraan toe werd gevoegd, en vorderde over dit onderzoek een uitvoerig bericht.

Het werkende agens dat de heer Mesmer ontdekt meende te hebben, en van de naam 'dierlijk magnetisme' had voorzien, is dus naar zijn eigen mening en zijn eigen woorden, "een in de ganse natuur verbreid fluïdum. Het is de band van de

[1] Mogelijk is bedoeld: 'd'Arcet'.
[2] Hier dus anders geschreven.

wederkerige invloed tussen het gesternte, de aarde en het belevendigde wezen. Het is dusdanig verbreid, dat het geen lege ruimte toestaat. Zijn doordringende dunheid kan met niets vergeleken worden. Het heeft de gesteldheid dat het de indrukken van iedere beweging aanneemt, voortplant en overbrengt, en heeft met de eb en vloed in de zee alle gelijkenis. Het dierlijke lichaam ervaart de werkingen van dit werkzame agens en het brengt de zenuwen - wanneer het in zijn fijnste delen zacht naar binnen sluipt - direct in beweging. Men bemerkt vooral in het menselijke lichaam eigenschappen die met die van de magneet zeer veel gelijkenis hebben. Men vindt daarin hetzelfde onderscheid der verschillende en aan elkander tegengestelde polen. De kracht en werking van het dierlijke magnetisme kan van het ene lichaam op meer andere belevendigde en niet-belevendigde lichamen overgaan. Deze kracht verzekert zijn werking ook op een afstand, zonder de hulp van enig zich in de tussenruimte bevindend lichaam. Zoals het zichzelf verhoogt wanneer het door een glas heen dringt, zo perst het ook weer terug. Niet minder wordt het door de tonen overgebracht, voortgeplant en vermeerderd en uiteindelijk kan het worden opgehoopt, naar een punt worden gevoerd en verder gebracht worden. Hoewel overigens dit fluïdum algemeen verbreid is, zijn toch alle belevendigde lichamen niet op dezelfde wijze in staat het te ontvangen. Er zijn er daarvan zelfs enkele, hoewel zeer weinige, waarvan de eigenschap zo tegen dit fluïdum is, dat zuiver door de aanwezigheid daarvan, al zijn werking in andere lichamen vernietigd wordt.

Door het dierlijke magnetisme (zegt de heer Mesmer verder) kunnen de zenuwziekten direct, en andere kwalen indirect, genezen worden. De werkzaamheid van de artsenijen wordt erdoor vervolmaakt; door het magnetisme wordt een voor de gezondheid gunstige crisis op een dusdanige wijze veroorzaakt, dat men die naar willekeur kan leiden. Door middel ervan erkent de arts de gezondheidstoestand van iedere mens en beoordeelt met gewisheid de oorsprong, de aard en de

voortgang van de ingewikkeldste ziekten. Het verhindert hun groei en geneest ze, zonder ooit de zieke aan gevaarlijke werkingen of treurige gevolgen bloot te stellen, ongeacht van welke leeftijd, temperament of geslacht deze ook zijn mag.[3] De natuur biedt in het magnetisme een universeel middel aan om de mensen te genezen en voor ziekten te behoeden."[4]

Dit nu geeft een begrip van het werkende agens, dat de commissarissen moesten onderzoeken en dat door de heer Deslon zelf, die alle beginselen van de heer Mesmer aanneemt, samen met de hiervoor beschreven eigenschappen voor echt erkend is. Deze theorie was de belangrijkste reden voor een verhandeling die op de 9e van de meimaand in tegenwoordigheid van de heer luitenant van politie en van de commissarissen bij de heer Deslon is voorgelezen. Men stelt in deze bijdrage vast, dat er slechts één natuur, één ziekte en één hulpmiddel is, en dat dit middel in het dierlijke magnetisme kan worden gevonden. Toen de heer Deslon de leerstellingen en werkingen omtrent het magnetisme aan de commissarissen begrijpelijk maakte, leerde hij hun ook hoe men bij de praktische aanwending te werk pleegt te gaan. Hij toonde hun de pool en de feitelijke wijze waarop men de zieken kon aanraken en naar hen het magnetisch fluïdum kon leiden.

De heer Deslon nam ook op zich om jegens de commissarissen ten eerste het bestaan van het dierlijke magnetisme te bewijzen; ten tweede op hen zijn kennis met betrekking tot deze ontdekking over te brengen; ten derde ook het nut daarvan bij het genezen van de ziekten te toetsen.

Nadat aldus de commissarissen over de theorie en praktijk in deze kwestie de nodige kennis verkregen hadden, wilden zij ook de werkingen zelf daarvan leren kennen. Zij begaven zich derhalve gezamenlijk meermalen en ieder van hen met name dikwijls naar de heer Deslon, om zijn behandeling van de

---

[3] [voetnoot van de auteur:] Memoire de M. Mesmer sur la déconverte du Magnétisme animal, 1779. p. 74. e.v.

[4] [voetnoot van de auteur:] Ibid. Bericht aan de lezer, p. VI.

zieken bij te wonen. Zij zagen bij hem in het midden van een grote zaal een rond van eikenhout gemaakt, omstreeks anderhalve schoen[5] hoog vat, dat men een waterkuip zou kunnen noemen. Het deksel ervan was met diverse gaten doorboord, waaruit evenzovele in geledingen beweegbare ijzeren staven taken.

De zieken zaten in verscheidene rijen rond deze kuip en voor elk van hen was een van deze staven bestemd, die dan door middel van de beweegbare geledingen precies op het zieke deel van het lichaam aangebracht kon worden. Een om hun lichaam aangetrokken band verenigde hen met elkander. Soms liet men een tweede keten maken, die eruit bestond dat zij elkander een hand gaven en ieder zijn duimen tussen de duim en wijsvinger van zijn buurman legde. Dan drukte men op de duim en zo bracht men de aan de linkerzijde ontvangen indruk door de rechter aan de eerder beschreven cirkel over.

In een hoek van de zaal bevond zich een pianoforte, waarop men naar de maat van de diverse bewegingen ook verschillende melodieën speelde. Niet zelden liet men ook de zangstem meegaan.

Degenen die magnetiseerden, hielden een ijzeren, tien tot twaalf zoll[6] lang staafje in de hand.

De heer Deslon verklaarde aan de commissarissen ten eerste, dat dit staafje de geleider van het magnetisme was, waarbij men het voordeel had dat men de kracht ervan op de top van het staafje kon concentreren, en daarvandaan de krachtigste uitstromingen verder kon bevorderen. Ten tweede, dat ook de tonen volgens de heer Mesmer de geleider van het magnetisme was, en het toereikend was om op de pianoforte het fluïdum over te brengen, wanneer men daar het ijzeren staafje dicht naartoe bracht. Degene die het instrument bespeelde, bracht niet

---

[5] "Schuh". Oude Duitse lengtemaat. Komt overigens niet voor in het maten- en gewichtenoverzicht van het Meertens Instituut (http://www.meertens.-knaw.nl/mgw/).

[6] "Zoll". Oude Duitse lengtemaat.

minder enig magnetisme over, dat vervolgens door de klank naar de zieken die eromheen zaten, werd voortgeplant. Ten derde, dat de band die om het lichaam van de zieken rondliep, net zoals de duimketen ervoor bedoeld was om door middel van overbrenging de werkingen te vermeerderen. Ten vierde dat het inwendige deel van de kuip gemaakt was op zo'n wijze, dat het magnetisme daarin geconcentreerd werd, en dit was aldus het grote vat waaruit door de daarin hangende stengels het fluïdum zich verbreidde.

De commissarissen verzekerden zich er naderhand van, door middel van een elektrometer en een niet gemagnetiseerde ijzeren naald, dat deze kuip niets elektrisch of magnetisch bevatte, en bevonden, nadat hun de heer Deslon de innerlijke gesteldheid ervan uitlegde, geen enkele natuurkundige oorzaak die in staat zou zijn om iets bij te dragen aan de werking die men aan het magnetisme toeschrijft.

De vele, in diverse rijen rond de kuip zittende, zieken ontvingen thans door de volgende middelen tegelijk het magnetisme, namelijk door de ijzeren stengels door middel waarvan het in de kuip aanwezig magnetisme naar hen werd overgebracht; door de rond hun lichaam gewonden band; door de voorgeschreven vereniging van de duimen; en ten slotte door de toon van de pianoforte of een lieflijke stem, door welke beide het fluïdum in de lucht verbreid werd. De zieken werden ook rechtstreeks, dat wil zeggen, door middel van een vinger en ijzeren staafjes, gemagnetiseerd, waarmee men hen voor het gezicht of boven en achterwaarts bij het hoofd, en op de zieken delen rondging, waarbij echter het verschil van de polen in aanmerking werd genomen. Men bracht ook bij deze zieken door een scherpe en op hen gevestigde blik zulke werkingen teweeg. Hoofdzakelijk werden zij echter op de volgende wijze behandeld. Men legde hun namelijk de handen op, op de zachte delen onder de korte ribben en in de omgevingen van het onderlichaam. Daarbij drukte men hen met de vingers, met

welke werkwijze men enige tijd, dikwijls ook verscheidene uren lang, moest doorgaan.

Na zulk een werkwijze stelden de zieken, naar de mate van hun uiteenlopende gesteldheid, een zeer afwisselend schouwspel voor. Sommigen waren stil, rustig, en bespeurden niets. Anderen hoestten, spuugden, voelden enkele lichte pijnen, en een warmte in het ganse lichaam of slechts in een deel ervan, die hen deed zweten. Nog anderen werden door convulsies rondgedreven die naar aantal, duur en sterkte bijzonder waren, want zodra een zieke daarmee werd aangevallen, volgden wederom anderen na. De commissarissen merkten dat deze stuipen dikwijls meer dan drie uur lang aanhielden. Daarbij ontdeed de borst zich van een troebel en slijmerig water, dat door de hevige inspanning werd uitgedreven. Men vond er enkele malen enig bloed in. Ook was er een jonge mens aanwezig, die veel bloed opgaf. Deze verkrampingen tekenden zich bij de diverse zieken nog in het bijzonder door levendige bewegingen af, die op alle ledematen en het ganse lichaam een dwang legden: de borst trok samen, het weke in de zijden en de bovenste dikke buik zwollen op, de ogen werden troebel en schoten wanordelijk rond. Ze hieven een doordringend geschreeuw aan, vergoten tranen, snikten en lachten onmatig. Voor of na deze toestanden ontstond matheid en misnoegen[7], een soort zwaarmoedigheid[8] en verdoving. Bij het minste geruis krompen zij bijna ineen en men merkte zelfs, dat wanneer men op de pianoforte de toon of ook de tact van de aria's veranderde, het op de zieken een dusdanige invloed had, dat zij daardoor slechts heviger in beweging kwamen en hun verkrampingen een hogere gradatie kregen.

De heer Deslon had ook een met matrassen bedekte zaal, die hij aanvankelijk voor de door verkrampingen geplaagde zieken had bestemd en 'criseszaal' noemde. Hij hield het echter niet voor noodwendig om er gebruik van te maken, doch liet alle

[7] "Unmuth".
[8] "Tiefsinn".

zieken, wat zij ook voor een toestand mochten hebben, zonder onderscheid in de andere zaal bijeenkomen, waarin hij openlijk zijn kuren beoefende.

Niets is wonderlijker dan dit schouwspel bij te wonen waarvan men zich, zonder het zelf gezien te hebben, geen begrip kan maken. Men wordt door de diepe rust van de enen, en de hevige beweging van de anderen, door de menigvuldige toevallen en ogenschijnlijke sympathieën immer even sterk tot verwondering gebracht. Men ziet zieken die, met uitsluiting van anderen, elkander met de ogen opzoeken, met wederkerige buigingen elkander toelachen, elkander liefderijk bespreken en hun crises afwisselend trachten te milderen. Zij zijn allen tezamen aan de macht van degene die hen magnetiseert dusdanig onderworpen, dat een geluid, een blik, een teken van hem, al liggen ze ook immer in een schijnbare verdoving, hen daarvan kan terugbrengen. Men kan er niet omheen in deze standvastige werkingen een grote macht te erkennen die deze zieken in beweging zet, hen beheerst en in degene die hen magnetiseert tegelijk zijn zetel schijn te hebben. In de theorie van het dierlijke magnetisme wordt deze convulsische toestand oneigenlijk een crisis genoemd, en ook als een heilzame crisis aangezien van de gesteldheid die de natuur bewerkstelligt, of die een geschikte arts door de kunst opwekt, om de kuur voor de ziekte te verlichten. De commissarissen zullen zich in dit bericht verder van de uitdrukking 'crisis' bedienen, en daaronder steeds hetzij de toestand van de convulsies of die van de verdoving in een soort slaapzucht verstaan, welke toestand door een bepaald procedé bij het dierlijke magnetisme wordt opgeroepen. De commissarissen namen waar, dat onder het getal der zieken bij wie een crisis voorkwam, altijd meer van het vrouwelijke dan mannelijke geslacht waren; dat deze crisis zich na een of twee uur begon te vertonen, en dat zodra een ervan kenbaar werd, ook de andere gaandeweg in korte tijd verschenen. Na deze feitelijke gemaakte observaties zagen zij spoedig in, dat de plek van de openbare behandeling niet de

geschiktste voor hun proeven was. De hoeveelheid van de gebeurtenissen die plaatsvinden was de eerste hindernis. Men zag te veel aspecten tegelijkertijd om elk daarvan in het bijzonder goed te kunnen opmerken. De zieke personen van stand, die met de hoop op hun genezing daarnaartoe kwamen, konden door de veelvuldige vragen teveel lastiggevallen worden. De opmerkzaamheid waarmee men hen moest waarnemen, kon hun lastig en onwelgevallig zijn, en juist door de bescheidenheid of terughoudendheid van de commissarissen zou op die wijze hun voorgenomen doel niet bereikt worden. Zij besloten derhalve dat, aangezien hun tegenwoordigheid bij deze openbare behandeling niet immer noodwendig was en niet overeenkwam met hun opzet, het toereikend zou zijn wanneer enkelen van hen afwisselend van tijd tot tijd ernaartoe kwamen om hun eerste algemene waarnemingen bevestigd te zien, en over nieuwe ervan, wanneer dat zo uitkwam, aan de verzamelde commissarissen bericht te doen. Nadat men nu ondertussen bij de openbare behandeling deze werkingen had waargenomen, moest men zich ertoe zetten om thans de oorzaken ervan te ontwikkelen, en geldende proeven omtrent het bestaan en het nut van het dierlijke magnetisme opzoeken. De vraag omtrent het bestaan ervan moet dus noodwendig de eerste zijn; doch die omtrent het nut slechts afgehandeld worden wanneer de voorafgaande volkomen beslist zal zijn. Dit magnetisme kan wel zijn bestaan hebben zonder nuttig te zijn, doch ze kan immers onmogelijk nuttig zijn zonder vooraf haar bestaan te kunnen verzekeren.

De commissarissen moesten zich derhalve bij dit onderzoek trachten te overtuigen van het werkelijke bestaan, en die tot belangrijkste tegenwerping en wezenlijk doel van hun proeven maken. Doch aangezien deze tegenwerping van zeer grote omvang was, scheen die een bepaalde versimpeling noodwendig te hebben. Het dierlijke magnetisme omvat de ganse natuur. Ze is, zegt men, de band van de invloed tussen het gesternte en ons mensen. De commissarissen geloofden echter,

dat zij deze grote invloed aanvankelijk konden wegdenken, en slechts het gedeelte van het op de aarde verbreide fluïdum voor ogen moesten houden, zonder zich erom te bekommeren waar die vandaan komt, om dan vast te stellen in hoeverre dit fluïdum op ons, om ons heen en voor onze ogen werkt, en zonder ook vooraf zijn betrekking tot de ganse natuur te doorvorsen.

De beste weg om over te hellen naar het bestaan van het magnetisch-dierlijke fluïdum, is in feite dat men van het bestaan ervan door de zintuigen overtuigd wordt. Alleen heeft men niet veel tijd nodig om te erkennen dat dit fluïdum aan alle zintuigen ontsnapt. Het is niet helder of zichtbaar, zoals dat bij de elektriciteit. Zijn werking openbaart zich niet ogenschijnlijk, zoals het aantrekken door de magneet. Het heeft geen smaak en geen geur. Het gaat zijn gang zonder het minste geruis. Het omgeeft of doordringt ons, zonder dat ons gevoel zijn bestaan gewaarwordt. Wanneer dus niettemin dit fluïdum in ons of om ons heen aanwezig is, geschiedt het op een volkomen onmerkbare wijze. Onder degenen die het magnetisme prediken, zijn er weliswaar enkelen die beweren dat men die soms uit de uiterste toppen van de vingers naar buiten ziet gaan, wat hun tot een geleider dient. Anderen zijn er wederom, die zijn doorgang menen te voelen zodra men de vinger voor het gezicht en boven de hand voorbij laat gaan. Alleen is in het eerste geval de waargenomen uitstroming niets anders dan slechts de uitdamping die, zoals men weet, ook anders door een zonnemicroscoop zichtbaar is. In het tweede geval ontstaat de indruk van het koude of koele slechts uit de beweging van de gematigde lucht die de vinger volgt en altijd onder de gradatie van de dierlijke warmte is, welke indruk, naar de mate waarin men meer warmte in zich heeft, ook wederom duidelijker zal zijn. Wanneer men in tegendeel met de vinger de huid van het gezicht nadert, die koeler is dan de vinger, en men die rustig houdt, brengt men een gewaarwording van warmte teweeg, die de overgebrachte dierlijke warmte is.

Uiteindelijk zijn er onder deze aanhangers van het magnetisme nog anderen, die beweren dat dit fluïdum een geur heeft en men het ruikt, zodra men hetzij de vinger of het staafje als geleider onder de neus brengt. Men zegt zelfs, dat deze geur onder beide neusgaten van elkander verschillend is, naar de mate waarin men de vinger of het ijzer met betrekking tot de pool, een rechte of tegengestelde richting geeft. De heer Deslon nam bij diverse commissarissen de proef, die dezen wederom bij andere personen herhaalden. Alleen bespeurde geen van hen het geringste verschil in geur in het ene of andere neusgat. Toen men echter, bij nauwkeuriger achtzaamheid daarop, niettemin enige geur ondervond, was dat - wanneer men het ijzer erbij hield - slechts die welke van de wrijving van het verwarmde ijzer zelf was, en wanneer men de vinger aanvoerde, was het die van de uitstroming van de damp, en dikwijls een geur die met die van het ijzer vermengd was en de vinger was binnengetrokken. Al deze werkingen waren thans geheel foutief ten gunste van het magnetisme geduid, terwijl ze slechts de bekende natuurkundige oorzaken toebehoren.

De heer Deslon had zich echter nimmer op deze vluchtige indrukken vastgebeten en meende niet ze als onweersprekelijke proeven aan te voeren, doch verklaarde in tegendeel uitdrukkelijk dat hij het bestaan van dit magnetisme slechts uit de werkingen van dit fluïdum zelf, wanneer het in het belevendigde lichaam veranderingen voortbrengt, standvastig zou kunnen bewijzen. Het wordt ongemeen moeilijk wanneer men dit bestaan moet bewijzen: 1) door resultaten waarvan de grondoorzaken niet tweeledig zijn; 2) door echte feiten waarop de ethische omstandigheden geen invloed kunnen hebben; 3) door proeven die het menselijke verstand opvallen en het overtuigen, en de enige zijn die de verlichte natuurkundige genoegen kan doen.

De werking van het magnetisme op levende lichamen kan vanuit tweeërlei verschillende gezichtspunten beschouwd worden, hetzij door deze werking die een langere tijd is

voortgezet en het heilzame resultaat in behandeling van de ziekte, of door snelle werkingen op de dierlijke huishouding en door de merkbare veranderingen die dit magnetische voortbrengt. De heer Deslon stond erop, dat men uit deze twee soorten beschouwingen uitsluitend de eerste moest gaan beoefenen. De commissarissen echter, bedacht op de navolgende gronden, meenden hun doel te missen wanneer zij in zouden gaan op zijn verlangen. Een lange ervaring van verscheidene eeuwen heeft ons geleerd, dat de meeste ziekten hun zetel in het innerlijk van ons lichaam innemen. Ze heeft ons de diverse kenmerken leren kennen waardoor deze kwalen vooraf worden aangekondigd en bepaald. Door haar hebben wij ons uiteindelijk ook de methode en de beginselen eigen gemaakt waarmee wij door een heilzame behandeling de lijdenden te hulp kunnen komen. Welk doel moet nu bij deze methode een zorgvuldige[9], verstandige arts voor ogen houden? Waarachtig slechts dit, dat niet tegen de natuur wordt gehandeld of die een dwang wordt opgelegd, doch in haar werkingen een hulprijke hand wordt geboden. De natuur geneest de zieken, zei de vader der geneeskunde. Soms treft ze echter hindernissen aan die haar loop hinderen en op onnuttige wijze haar krachten opwrijven. De arts is dus de dienaar der natuur, de nauwkeurige waarnemer die haar vooruitgang onderzoekt. Wanneer deze gang vast, veilig, gelijkmatig en zonder dwaalwegen is, neemt de arts die in stilte waar en hoedt zich ervoor, ze door middelen, althans niet door schadelijke, onrustig te maken. Wanneer deze gang ingewikkeld is, vergemakkelijkt hij die, en wanneer deze zich te langzaam of te snel betoont, versnelt hij die of remt die af. Soms stelt de arts zich ermee tevreden dat hij het dieet voorschrijft om zijn doelen te bereiken. Soms echter schrijft bij artsenijmiddelen voor. De werking van een in het lichaam ingebrachte artsenij, goed verenigd met de grote kracht die ons leven vormt, geeft de natuur een nieuwe sterkte. Wanneer nu het artsenijmiddel dezelfde baan inneemt die deze levenskracht

[9] "mühesamer".

openhoudt om de kwaal weg te krijgen, dan is het nuttig en heilzaam. Wanneer het echter tot doel heeft om tegengestelde wegen te betreden en deze innerlijke werking af te leiden, dan is het beslist schadelijk. Intussen moet men toch toegeven, dat deze heilzame of schadelijk werking, voor zover die ook wezenlijk is, zich dikwijls aan de algemene waarneming kan onttrekken. De lichamelijke geschiedenis van de mens ontdekt voor ons in dit opzicht zeer bijzondere verschijnselen. Men ziet mensen voor wie de onordelijkste levenswijze niet hinderlijk was, een hoge leeftijd bereiken. Anderen wederom, die ogenschijnlijk met dezelfde ziekte behept zijn geweest en door onderling verschillend dieet alsook door gans verschillende artsenijen genezen zijn. De natuur is dus sterk genoeg, ongeacht het dieet voor de kwaal, om het voortduren van het leven te bewerkstelligen en tegelijk over de kwaal en over het artsenijmiddel de zege te verkrijgen. Wanneer nu de natuur in staat is om de middelen te weerstaan, dan heeft ze des te eerder de kracht om zonder ze te werken. Vandaar dat het succes van haar werkzaamheid altijd met enige ongewisheid verbonden is. Wij hebben thans nog meer ongewisheid wanneer er sprake is van magnetisme, aangezien die in het geheel niet bestaat. En hoe kan men zich dan, bij behandeling van ziekten, van de werking van een vluchtig agens verzekeren, wanneer het bestaan daarvan nog strijdig is, aangezien men dikwijls aan de werking der artsenijen kan twijfelen waarvan het bestaan zelfs onweersprekelijk is.

De gehouden kuur waarop men zich ten voordele van het dierlijke magnetisme het meeste beroept, is die met de heer baron Von ***, die bij het hof en in gans Parijs met gelijke roem en opzien verbreid is. De commissarissen zullen hieromtrent geenszins het feit gaan uitzoeken. Men zal niet onderzoeken of de vermeende[10] aangewende middelen niet voor deze kuur zeer veel hebben kunnen bijdragen. Enerzijds laat men het grootste gevaar voor de zieke en anderzijds het

[10] "vorläufig". Ook: 'voorlopig'.

onwerkzame van alle gebruikelijke artsenijmiddelen toe. Kortom, men magnetiseerde de heer baron Von *** en hij raakte volkomen hersteld. Doch wanneer een vraag vergund is, zou deze kuur dan niet door een crisis van de natuur alleen, begunstigd zijn? Een gewone, zeer arme vrouw uit Groot-Caillou, werd in het jaar 1779 door een kwaadaardige, ordelijke[11] koorts overvallen. Zij sloeg immer alle bijstand af en verlangde slechts, dat men naast haar steeds een schaal vol water bereid zou houden. Zij bleef rustig op haar strobed liggen en dronk de gans dag niets anders dan water, zonder iets anders te gebruiken. De ziekte nam uiteindelijk af, doorliep gaandeweg haar perioden en eindigde met een volkomen genezing.[12]

Mejuffrouw G***, niet ver van de koninklijke stallen woonachtig, had in de rechterboezem twee klieren die haar ongemeen verontrustten. Een wondarts ried haar het gebruik van het zogenaamde 'Walerwater'[13] aan, als een voortreffelijk oplossend middel. Hij verzekerde haar echter tegelijkertijd, dat wanneer zulks niet binnen een maand zou werken, men deze klieren zou moeten uitsnijden. Vol schrik vroeg deze vrouw aan de heer Sallin om raad, die niet minder de mening was toegedaan dat deze kwaal een oplossing kon krijgen, welk oordeel ook de heer Bouvart huldigde, toen hij eveneens om raad werd gevraagd. Doch deze ried haar enige verstrooiing van het gemoed aan, voordat zij tot dergelijke middelen haar toevlucht zou nemen. Veertien dagen daarna werd zij in de opera door een gewelddadig hoesten overvallen, waarop een zo hevige uitwerping[14] van de borst volgde, dat zij genoopt was

---

[11] "ordentlichen". Onduidelijk.

[12] [voetnoot van de auteur:] Deze waarneming werd door de heer Bourdois de La Mothe, arts in de pastorie van Saint-Sulpice, die dagelijks deze zieke bezocht, aan de Medische Faculteit van Parijs tijdens een op de eerste maandag gehouden zitting voorgelegd.

[13] "Walerwassers". Verderop wordt gesproken over "Malerwasser".

[14] "Auswurf". Onduidelijk.

om zich naar huis te begeven. Zij spuugde daarbij binnen vier uur drie maten taai, slijmerig water uit. Een uur daarna onderzocht de heer Sallin de borst en bevond geen spoor meer van de klieren. De heer Bouvart, die de ochtend daarop was opgeroepen, bevestigde de gelukkige afloop van deze natuurlijke crisis. Wanneer dus mejuffrouw G*** 'Malerwater' zou hebben genomen, zou gewis de schilder[15] van deze kuur de eer hebben gedragen. De sinds eeuwen bestaande waarneming leert, en de artsen erkennen het, dat de natuur dikwijls gans alleen en zonder enig toedoen een aantal zieken geneest. Wanneer nu het magnetisme zonder werkzaamheid zou zijn, zouden de zieken die men ermede behandelt, op dat moment aan de natuur zijn overgelaten. Doch aangezien men alle kuren van de natuur zuiver aan deze toeschrijft, zou het ongerijmd zijn om tot het vaststellen van het bestaan van deze werkzame agens een middel te kiezen dat de bedoeling heeft om een nuttige, heilzame werking te bewijzen, zelfs wanneer het magnetisme die niet heeft.[16]

De commissarissen zijn in dit geval de mening van de heer Mesmer toegedaan. Hij verwierp de kuren voor de ziekten, toen een lid van de Academie der Wetenschappen dit middel voorsloeg. Het is een dwaling, zegt hij, wanneer men gelooft dat deze opstelling een proef zonder tegenspraak is. Men kan op geen enkele onweersprekelijke wijze aantonen, dat de arts of het medicijn de zieken geneest.[17]

Uit de behandeling van de ziekten kan men dus slechts een ongewisse, dikwijls bedrieglijk conclusie trekken. En deze ongewisheid, deze voorspiegeling, kan slechts door een aantal kuren en wellicht door de ervaring van verscheidene eeuwen worden opgeheven. De belangrijke tegenwerping echter eist gezwindere middelen. De commissarissen moesten zich zuiver tot natuurkundige proeven beperken. Dat wil zeggen, zulke

---

[15] "Mahler" = 'schilder'.

[16] Onduidelijk.

[17] [voetnoot van de auteur:] M. Mesmer, Précis historique, pp. 35, 37.

bekijken waarin het fluïdum ogenblikkelijk op het dierlijke lichaam inwerkt. Zij moesten deze werkingen van alle voorspiegeling ontdoen die er wellicht kon insluipen, en zich ervan verzekeren dat hun gevolg aan geen andere oorzaak kon toebehoren dan aan het dierlijke magnetisme.

Zij waren van plan om proeven op afzonderlijke personen te doen die zich gaarne tot meervoudige proeven zouden schikken die men mocht uitdenken, en van welke personen de ene groep door hun simpelheid, de andere door hun inzicht in staat zou zijn om over hun gewaarwordingen een getrouwe bekentenis af te leggen. Deze uitgevoerde proeven worden hier niet naar de tijd, doch naar ordening van de feiten verteld, die door hen belicht moeten worden.

De commissarissen besloten aanvankelijk op henzelf deze proeven uit te voeren en de werkzaamheid van het magnetisme te ondergaan, want zij waren zeer verlangend om door hun eigen gevoel het resultaat te onderkennen dat over dit werkzame agens zozeer opgebracht is. Zij toonden in hun plan zo'n vastbeslotenheid, dat zij er niet eens van af hadden gezien wanneer hun deze onderneming wellicht enig ongemak of wanorde voor hun gezondheid zou aantrekken. Want juist een dergelijk toeval zou hun de waarachtige kennis dat er een onfeilbare werking van het magnetisme moest zijn, verschaffen, en hen in de gelegenheid stellen om de strijdvraag door eigen getuigenis ter plekke te beslissen. Zij moesten nog slechts, voordat zij aan het werk gingen, zich krachtig voornemen om de benodigde behoedzaamheid aan te wenden. Het is bekend, dat iedere mens ook in de beste gezondheidstoestand bij nauwkeurige opmerkzaamheid van zichzelf, in het innerlijk van zijn lichaam een hoeveelheid bewegingen en veranderingen bemerkt, ook al ontspringen ze aan een zeer geringe pijn of aan de warmte in verschillende delen. Alleen zijn deze veranderingen, die steeds in ons voorkomen, geheel en al onafhankelijk van het magnetisme. Het kan dus niet een onbelangrijke kwestie zijn wanneer men op zichzelf en zijn

innerlijk een scherpe opmerkzaamheid vestigt. Men bemerkt tussen het willen van de ziel en de beweging van het lichaam zoveel verhoudingen, wat er ook de oorzaak van moge zijn, dat men niet vermag te verklaren hoever de invloed van onze opmerkzaamheid kan gaan, die slechts een gevolg van onze wil schijnt te zijn die bestendig op hetzelfde onderwerp gericht is. Wanneer men waarneemt dat men naar willekeur de arm beweegt, kan men er van verzekerd zijn dat niet de opmerkzaamheid, wanneer die op hetzelfde moment aan een innerlijk deel hecht, er enkele lichte bewegingen in opwekt, deze delen verhit en de gesteldheid van de innerlijke toestand zodanig kan veranderen, dat die aldaar nieuwe gewaarwordingen veroorzaakt. De commissarissen wendden dus de bovengenoemde behoedzaamheid aan, namelijk, door op datgene wat in hen zou plaatsvinden, niet te zeer opmerkzaam te zijn. Want wanneer het magnetisme een wezenlijke en krachtige oorzaak met zich medebrengt, is het immers geenszins noodwendig dat men zijn bestaan en zijn werking met een zekere opmerkzaamheid inwacht, aangezien die - zogezegd - deze met nadruk zelf in ons moet opwekken, naar zich moet toetrekken, en moet veroorzaken dat ook een verstrooide geest die er in het geheel geen acht op slaat, deze werking direct gewaar wordt.

Aangezien nu de commissarissen besloten hebben om op de genoemde wijze de proeven op zichzelf uit te voeren, kwamen zij overeen om die niet slechts alleen onder henzelf in te stellen, zonder een vreemd iemand, zoals de heer Deslon, die hen zou moeten magnetiseren, of personen uit hun kennissenkring toegang te verschaffen; doch zich ook niet bij de openbare behandeling te laten magnetiseren, opdat zij elders hun waarnemingen des te vrijelijker konden uiteenzetten en in ieder geval de enigen, of op zijn minst de eersten zouden zijn om daarover een standvastig oordeel te vellen. Dientengevolge ruimte de heer Deslon voor hen een afgezonderd vertrek en een bijzondere kuip in. Zij kwamen wekelijks eenmaal bijeen en bleven tweeënhalf uur lang daarbij zitten. De ijzeren stang was

links aan de weke delen onder de ribben, en de gordel rond het lichaam aangebracht, waarbij zij vanwege de overbrenging op de genoemde wijze de keten met de duimen vormden. Zij werden hetzij door de heer Deslon of door een van zijn leerlingen, en wel iedereen die het meest ontvankelijk scheen, een langere tijd en vaker gemagnetiseerd. De ene keer magnetiseerde men hen met de vinger en het ijzeren staafje, welke beide op verschillende delen van het lichaam werden gehouden en rondgevoerd; dan wederom door oplegging van de handen en door de druk van de vingers, hetzij op de weke plek onder de korte ribben of op de maagkuil.

Alleen ondervond geen van de commissarissen het geringste, tenminste niet datgene wat aan de werking van het magnetisme toegeschreven kon worden. Enigen van hen hadden een sterker lichaam, anderen een zwakker, die aan diverse toevallen onderworpen waren. Als zodanig ondervond een van hen enige geringe pijn in de maagkuil, die wegens de daarop gemaakte sterkere druk gevolgd was. Deze pijn hield de ganse dag en de volgende morgen aan, en ging vergezeld van een zwak en akelig gevoel. Een ander ondervond op een namiddag, toen hij gemagnetiseerd werd, een lichte prikkeling in de zenuwen, aan welke toestand hij echter toch al sterk onderworpen was. Een derde, die meer prikkelbare en beweeglijke zenuwen had, ondervond ook meer gevoelige pijnen. Deze kleine toevallen daarentegen zijn slechts de gevolgen van bestendige afwisselingen bij goede gezondheid. Ze kunnen derhalve geen betrekking hebben op het magnetisme, of ontspringen aan de druk die in de buurt van de maag wordt aangewend. De commissarissen gaan slechts uit gewetensvolle getrouwheid tot deze kleinste ontledingen over, aangezien zij het zich tot een wet hebben gemaakt om altijd en qua alle aspecten de zuivere waarheid te bekennen.

Noodwendig moest voor hen het grote onderscheid dat zij ontdekten in de voorvallen bij de openbaar gemaakte behandeling, vergeleken met die ten huize van de heer Deslon, zeer

opvallend zijn. Hier zag men een voortdurende rust en stilte der gemagnetiseerden, aldaar een afwisselende onrust en beweging der zieken. Daar weer de verveelvoudigde werkingen, heftige crises, de natuurlijke stand van het lichaam en van de ziel onderbroken en verontrust, de verhoogde aard; hier het lichaam zonder pijn, de geest zonder onrust, de aard in zijn evenwicht. In één woord, hier bevond zich geen enkel spoor van alle aldaar verschenen werkingen. Men bevond niet de grote macht die bij de openbare behandeling iets wonderlijks was geweest. En het scheen dat het magnetisme van alle nadruk, van alle kracht en werkzaamheid plotsklaps uitgekleed was.

Toen indertijd de commissarissen slechts om de acht dagen bij hun waterkuip aankwamen, wilden zij thans proberen of wel-licht een aanhoudende wijze andere verschijnselen zou kunnen voortbrengen. Zij kwamen aldus drie achtereenvolgende dagen bijeen om de behandeling aan zich te laten geschieden. Alleen was hun ongevoeligheid dezelfde en konden zij eenvoudigweg geen ander resultaat ervaren. Na deze uitgevoerde en in één keer op acht personen herhaalde proeven, moest toereikend worden geconcludeerd, dat het magnetisme op een gezond lichaam en zelfs op een ziek lichaam in het geheel geen of slechts weinig werkzaamheid bezit, terwijl toch enkele onder deze acht personen aan de gebruikelijke ongemakkelijkheden onderworpen waren geweest. Men besloot derhalve proeven op werkelijk zieke personen uit te voeren, waartoe lieden uit de klasse van het volk moesten worden gebruikt.

Men bracht aldus bij de heer Franklin te Passy zeven zieken bijeen, die de heer Deslon in tegenwoordigheid van hemzelf en andere commissarissen begon te magnetiseren.

De weduwe Saint-Amand, die een kortademige vrouw is, en een gezwollen buik benevens dergelijke enkels en benen heeft; en een andere vrouw, genaamd Anseaume, die een gezwel aan de enkel had, ondervonden bij deze behandeling niet het geringste. Klaudius Renard, een zesjarige, kortademige[18] en

[18] "brüszigt". Onduidelijk.

enigszins teringachtige jongen, die een gezwollen knie, een gebogen been en vrijwel onbeweeglijke gewrichten heeft, en die verder een opvallend - en meer dan zijn leeftijd het met zich meebrengt - verstandige knaap is, ondervond eveneens niets toen men hem gemagnetiseerd had, hetgeen ook bij Genoveva Leroux, een negenjarig meisje zich voordeed, dat met krampen en een ziekte behept is die zeer lijkt op de zogenaamde Sint-Vitusdans. Franz Grenet echter, voelde enige werkzaamheid. Hij heeft een oogziekte, vooral aan het rechteroog, waarmee hij vrijwel niets ziet en dat een tamelijk gezwel heeft. Toen men het linkeroog magnetiseerde en de duim langere tijd in de buurt hield en bewoog, werd hij pijn in de oogappel gewaar, waarop enkele tranen volgden. Toen men echter het rechteroog, dat het ziekste was, behandelde, voelde hij er net zo weinig aan als verder in het ganse lichaam, slechts met uitzondering van het linkeroog.

Een boerin, genaamd Charpentier, die twee jaar eerder door een koe tegen een balk en op de grond was geworpen, leed aan verscheidene slechte gevolgen van dit akelige voorval. Zij verloor het gezicht, dat zij weliswaar ten dele wederom behield, doch zij bleef in een toestand van aanhoudende gebreken. Zij had twee breuken en daarbij zulke prikkelbare zenuwen, dat zij op de buik de riem van haar rok niet kon dulden, hetgeen dus aan de grote bevattelijkheid van haar licht beweegbare zenuwen moet worden toegeschreven. De geringste druk wanneer die in de buurt van de buik gemaakt wordt, kan deze bevattelijkheid veroorzaken, en door de overeenstemming van de zenuwen werkingen in het ganse lichaam voortbrengen.

Deze vrouw werd net als de andere zieken door middel van opleggen en drukken met de vinger gemagnetiseerd, welke druk haar echter pijnlijk werd. Toen men nadien de vinger op de breuk gericht had, beklaagde zij zich over hoofdpijn, en toen men de vinger voor haar gezicht hield, begon zij zwaar te ademen. Bij herhaalde bewegingen van de vinger van boven naar beneden, had zij zulke snelle stuipen aan het hoofd en de

oksels, dat zij het aanzien had alsof men haar een snelle schrik had aangejaagd of koud water in het gezicht had geworpen. Het scheen ook, dat zij bij gesloten ogen dezelfde bewegingen zou hebben. Men hield haar de vinger onder de neus en zei haar de ogen te sluiten, waarop zij uitte dat zij zich beroerd zou gaan voelen wanneer men langer zou aanhouden. Bij de zevende zieke, Joseph Ennuye, openbaarde zich hetzelfde gevolg, hoewel met minder nadruk.

Onder deze zeven zieken waren er vier die niets gewaarwerden en drie op wie een weinig werking was geschied. Dit resultaat was dus de nauwkeuriger opmerkzaamheid en een scherp onderzoek beslist waardig.

De commissarissen namen het besluit om zich volledig op de hoogte te stellen en hun begrippen van alle kanten te versterken, en het met zieken te proberen die zich in een andere toestand bevinden en uit een voornamere klasse zijn, op wie ook niet de verdenking kan vallen van enig aandeel, en wier verstand in staat is om hun eigen gewaarwording juister te verklaren. Mevrouw Van B*** en Van B***, de heren M*** en R***, werden door de commissarissen in hun gezelschap opgenomen. Men vroeg hun om al datgene wat zij zouden ondervinden, goed waar te nemen, zonder echter een te zeer gespannen opmerkzaamheid aan te wenden. Mevrouw Van B*** en de heer M*** waren de enigen die iets bij de behandeling bespeurd hebben. De heer M*** heeft aan de gewrichten van de knie een koud gezwel en pijn aan de knieschijf. Nadat hij gemagnetiseerd was, zei hij vrijuit dat hij in het ganse lichaam niets gevoeld had, behalve op het ogenblik dat men de vinger voor de zieke knie voorbij liet gaan. Hij meent op de plek waar hij gewoonlijk pijn lijdt, enige warmte gevoeld te hebben. Mevrouw Van B***, die aan zenuwziekten lijdt, was vaker op het punt in te slapen terwijl men haar gemagnetiseerd heeft. Toen zij een uur en 19 minuten lang zonder onderbreking gemagnetiseerd werd, en wel meestal met het opleggen van de handen, ondervond zij slechts enige innerlijke beweging en

gebruikelijkheden. Deze twee zieken zette men slechts één keer bij de kuip. De heer R*** echter, die aan een niet behoorlijk genezen sterke verstopping enige leververslijming heeft overgehouden, werd er driemaal ingezet, terwijl hij toch bij de geschiede behandeling aangaf niets gevoeld te hebben. Met mevrouw Von B***, die aan verstoppingen ongemeen onderworpen was, hielden de commissarissen zich in dit geval het meeste bezig, alleen ondervond ook deze het magnetische niet, zoals zij dan ook vooraf aan deze kuurwijze geen geloof hechtte en zich dus met een volkomen opgewektheid aan de behandeling had onderworpen.

Naderhand werden bij diverse gelegenheden op verscheidene zieken, hoewel niet bij de kuip, soortgelijke proeven gedaan. De heer Deslon magnetiseerde een van de commissarissen, bij een aanval van hoofdpijn, aan de ene zijde, een halfuur lang. Een van de kenmerken van deze hoofdpijn was een buitengewone kou aan de voeten. Hoewel echter de heer Deslon met zijn voet die van de zieke was genaderd, werd de koude voet toch in het geheel niet verwarmd. De hoofdpijn had zijn gebruikelijke duur, en de zieke, die weer bij het vuur ging zitten, verkreeg het heilzame resultaat dat deze natuurlijke warmte hem ook anders immer verschaft had. Hij bespeurde overigens, gedurende deze dag en de daarop volgende nacht, niet in het geringste een magnetische werking,

Aangezien de heer Franklin door diverse belemmeringen verhinderd was om naar Parijs te komen en de vertelde proeven bij te wonen, vervoegde de heer Deslon zich te Passy, om aldaar met hem de magnetische kuur aan te vatten. De bijeenkomst was talrijk en allen die deze vormden, werden gemagnetiseerd. Enkele zieken die met de heer Deslon waren meegekomen, ondervonden de werkingen van het magnetisme, zoals zij gewend waren om ze bij de openbare behandeling te uiten. Alleen mevrouw Von B***, de heer Franklin, zijn twee verwanten, zijn secretaris en een Amerikaanse officier werden

daarvan niets gewaar, hoewel een van deze verwanten pas onlangs genezen was, en de officier een ordelijke koorts had.

Deze verschillende proeven leverden thans feiten op die zo belangrijk waren, dat ze niet onder één gezichtspunt moesten worden samengevoegd en met elkander vergeleken, aangezien de commissarissen de gelegenheid hadden om er net zulke belangrijke conclusies uit te trekken. Onder veertien zieken waren er vijf die een werkzaamheid van het dierlijk-magnetische schenen te hebben gevoeld, en negen die er niet het geringste van bemerkt hebben. De commissaris die de zogeheten migraine en de koude voeten had, ondervond eveneens geen verzachting, evenmin als dat zijn voeten door het magnetisme verwarmd werden. Dit aangegeven werkzame agens heeft aldus geenszins de geroemde eigenschap om warmte te geven. Men beweert verder ook, dat het magnetisme geschikt is om door de pijn die de werkzaamheid van dit fluïdum onfeilbaar zou veroorzaken, de gesteldheid en feitelijk de zetel van de ziekte kenbaar te maken. Dit zou waarachtig een geweldig voordeel zijn! Want wanneer het fluïdum, onze kwalen zo juist zou aanduiden, zou het in handen van de arts een groot hulpmiddel zijn, aangezien hij dikwijls door tweeledige kenmerken van de ziekte op een dwaalspoor wordt gezet. Alleen heeft Franz Grenet slechts aan het minst zieke oog een gewaarwording en enige pijn gevoeld. Wanneer het andere oog niet rood en gezwollen was geweest, had men het, wanneer men wilde oordelen naar het succes bij de magnetische behandeling, werkelijk voor een gezond oog moeten houden, nu zich hierop geen werkzaamheid had geuit. Zo is het ook bij de heer R*** en mevrouw Von B***, bij wie, aangezien zij beiden, met name laatstgenoemde, zeer sterk aan verstoppingen lijden, door vruchteloos magnetiseren noch de zetel, noch de hoedanigheid van de ziekte niet eens verreweg aangeduid is. En dat terwijl verstoppingen ziekten zijn die, zoals men beweert, door de werkzaamheid van het dierlijke magnetisme het meest worden opgeheven, aangezien naar deze nieuwe theorie de vrije en

snelle omloop van het fluïdum door de zenuwen een middel zou zijn om de vaten in ons te openen en alle hindernissen, dat wil zeggen de storingen die ze betreffen, gans te verhelpen. Men zegt tezelfdertijd dat het magnetisme een toetssteen voor de gezondheid is. Doch toen mevrouw Von B*** en de heer R*** hun innerlijke wanorde en de van deze gesteldheid onscheidbare bezwaarlijkheden niet vanzelf bespeurd hadden, had men, aangezien het magnetiseren niets deed, met recht kunnen geloven dat zij in de beste gezondheid verkeerden. Hetzelfde kan op de Amerikaanse officier worden toegepast en kan beweerd worden, dat het magnetisme, in zoverre die de genoemde toetssteen moet zijn, zijn, zijn werking geheel en al gemist heeft.

De warmte die de heer M*** aan de knieschijf bespeurde, is overigens een te gemakkelijk en te vluchtig succes om daaruit een standvastige conclusie te kunnen trekken. Men kan immers vermoeden, dat het van de reeds hiervoor genoemde oorzaak stamt, namelijk van de te grote nauwkeurigheid om zichzelf waargenomen te hebben. Door een herhaalde achtzaamheid zouden soortgelijke gewaarwordingen nogmaals naar voren komen, ook al werd de heer M*** niet gemagnetiseerd. De slaperigheid van mevrouw Von B*** komt ongetwijfeld van het voortdurende zitten en de verveling. Dat zij daarnaast echter de opstijgende damp heeft gehad, is - naar bekend is - bij zenuwziekten een gewone gebeurtenis. Want deze vernieuwt zich steeds, vooral wanneer men veel of weinig opmerkzaam is, wanneer men er slechts aan denkt of over hoort spreken. Des te juister laat zich dit concluderen bij een vrouw van wie het zenuwstelsel zeer beweeglijk is, en die gedurende een uur en 19 minuten, toen zij gemagnetiseerd werd, wellicht aan niets anders gedacht mag hebben dan aan haar gewone kwaal. Zij had wellicht nog een sterkere crisis aan zenuwen gehad kunnen hebben, zonder dat men zich daarover verwonderd had.

Thans blijven slechts de bij mevrouw Charpentier, Franz Grenet en Joseph Ennuye ontdekte werkingen over om te

onderzoeken, die naar het schijnt aan het magnetisme toegeschreven zouden kunnen worden. Toen de commissarissen echter deze drie bijzondere feiten met alle anderen vergeleken, vonden zij het zeer opvallend dat slechts deze drie zieken uit het volk de enigen zouden zijn die deze werkingen hadden ondervonden, en dat daarentegen degenen uit de verheven klasse, die meer inzicht en vaardigheid hebben om van hun gevoelens rekenschap te geven, niet het geringste konden bespeuren. Net zoals dus bij de commissarissen twijfel opkwam of niet wellicht Franz Grenet slechts pijn aan het oog had gevoeld en geweend had omdat men de duimen te dicht bij het oog hield, en of niet wellicht Charpentier bij het aanraken van haar maag over de werking van de druk op haar breuk klaagde omdat deze een deel van de werking moest realiseren, zo ontstond ook zeer spoedig bij hen het gegronde vermoeden dat deze feiten slechts door ethische omstandigheden nog meer vergroot werden.

Stellen wij ons eens de gesteldheid van een gewone, onwetende persoon voor, die - kampend met een ziekte - niets hartstochtelijker wenst dan haar genezing; die thans met veel vertoon in een grote bijeenkomst, die deels uit artsen bestaat, wordt binnengeleid, en waarin zij door een nieuwe, haar onbekende arts behandeld wordt, waarvan zij zichzelf reeds vooraf heeft aangepraat dat er wonderbaarlijke dingen geschieden. Voegen wij daaraan toe, dat men deze huurling voor de tegemoetkoming ook nog betaalt, dat zij ons des te meer genoegen denkt te verlenen hoe meer zij ons van de gewaarwording en werking voorzegt, en dat wij natuurlijke oorzaken kunnen aangeven om deze werkingen te verklaren. Dan zullen wij ten slotte een rechtmatige reden hebben om eraan te twijfelen, dat de ware oorsprong daarvan in het dierlijke magnetisme kan worden gevonden.

Overigens zou de vraag nog geoorloofd zijn waarom het magnetisme slechts gewerkt heeft op mensen die goed kennis droegen van hetgeen er met hen gebeurde, en konden geloven

enig voordeel te hebben wanneer zij ons dit of dat zeiden, terwijl toch dit werkzame agens op de zachte, zo beweeglijke en ontvankelijk bouw van de ledematen van de kleine jongen Klaudius Renard geen enkele kracht openbaart? Juist het bescheiden, openhartige bedrag van dit kind geeft dus aan de waarheid van zijn getuigenis de volle waarde. Waarom heeft nu verder het magnetisme ook niet op Genoveva Leroux ingewerkt, terwijl zij toch door krampen geplaagd wordt, hetgeen gewis een teken van zeer beweeglijke zenuwen is? Het magnetisme wil noch met vermeerdering, noch met vermindering van deze krampen optreden? Ja waarachtig, het betoonde onverschillige en onontvankelijke van dit meisje doen het gans geloven, dat er geen werking in haar is binnengedrongen, aangezien zij uit gebrek aan overweging niet kon denken dat zij ons tegen haar gevoel in, met de overige gemagnetiseerden, iets zou voorzeggen over gewaarwording.

Deze voorvallen verschaften de commissarissen genoegzame stof om te beoordelen, dat het magnetisme geen hulp biedt aan de zieken die zich met geringschatting jegens de behandeling daaraan onderwerpen, want zelfs op de commissarissen, zelfs op die welke het zwakste zenuwstelsel hebben, geschiedde geenszins de indruk die de drie zieken uit het gewone volk voelden, wanneer zij ijverig hun achtzaamheid verstrooiden en zich met een filosofische twijfel, die alle soortgelijke onderzoeken ter zijde moet staan, bewust bewapenden. Uit deze beoordeling groeide thans gans natuurlijk het vermoeden dat deze indrukken, wanneer men die ook voor wezenlijk wilde houden, slechts het gevolg van een voorlopige eigen overreding en waarachtig een werking van de inbeeldingskracht konden zijn. Hieruit ontstond aldus een ander plan. De onderzoeken moesten op een nieuwe tegenwerping gericht worden, en in staat zijn om deze aannames met betrekking tot de inbeeldingskracht hetzij te vernietigen, of echter te versterken en feitelijk te bepalen tot welke gradatie onze inbeelding de gewaarwording aandrijft, of werkingen die men bij het

magnetisme ten gunste houdt, gans of ten dele zou kunnen baren. Indertijd hoorden de commissarissen over andere proeven spreken, die de heer dr. Jumelin bij de heer decaan der Medische Faculteit had uitgevoerd. Zij wensten nu deze proeven bij te wonen en vervoegden zich op enig moment met deze bij de heer Majault, een lid van deze koninklijke commissie. De heer Jumelin beduidde hun, dat hij noch van de heer Mesmer, noch van de heer Deslon een leerling was, dat hij van hen betreffende het dierlijke magnetisme niets geleerd had, en dat hij hetgeen er verschillend over verteld werd, uiteindelijk tot grondbeginselen had gebracht en voor zichzelf een bepaalde wijze om de zieken daarmee te behandelen, had bedacht. Zijn grondbeginselen bestaan erin, dat men het dierlijk-magnetische fluïdum moet beschouwen als iets wat in het lichaam rondloopt en uitstroomt, doch dat in wezen niets anders is dan datgene wat de warmte opwekt, namelijk een fluïdum dat net als andere, wanneer het naar een evenwicht streeft, vanuit het lichaam dat er het meeste van heeft, naar het andere overgaat dat minder heeft. Zoals hij thans in zijn theorie van die van de heer Mesmer en Deslon afwijkt, zo is ook niet minder zijn wijze om met het magnetisme praktisch om te gaan, verschillend van de andere. De heer Jumelin magnetiseerde weliswaar ook, net als beide eerstgenoemden, met de vinger en het ijzeren staafje dat hem tot geleider diende, en door middel van het opleggen van de handen, doch zonder enig onderscheid tussen te polen te maken.

Dadelijk in het begin magnetiseerde hij acht mannen en twee vrouwen, die echter niets gewaarwerden. Toen het uiteindelijk bij de vrouwelijke portier van de heer Alphons le Roi, doctor in de geneeskunde, geschiedde, uitte zij een warmte aan het voorhoofd, dat men evenwel niet had aangeraakt. Toen hij op haar gezicht zijn hand rond voerde en er de vijf uiterste toppen van de vingers tegenaan hield, bespeurde zij naar haar zeggen iets als een voorbijgaande vlam, en toen men haar op de maag en op de rug magnetiseerde, werd zij een soortgelijke warmte

gewaar en verklaarde verder, dat zij warm was over het ganse lichaam en tegelijk ook hoofdpijn had.

Aangezien nu de commissarissen ooggetuigen geweest waren, dat onder elf personen die de heer Jumelin gemagnetiseerd had, slechts bij één enkeling deze geringe werking verschenen was, hielden zij het erop, dat deze vrouw wellicht slechts enige gewaarwordingen had aangegeven omdat ongetwijfeld haar inbeeldingskracht iets gemakkelijker in beweging zou kunnen worden gebracht, en bevonden derhalve de gelegenheid zeer gunstig om zich daarover meer verheldering te kunnen verschaffen. Het was er aldus, aangezien deze vrouw een lichte prikkelbaarheid der zenuwen toonde, slechts om te doen, dat men haar de inbeeldingskracht eens zou benemen, of die op zijn minst zou verminderen. Men nam zich derhalve voor om bij de vrouw de ogen dicht te binden, om waar te nemen wat zich dan voor gewaarwordingen zouden uiten wanneer het magnetiseren zonder haar weten zou geschieden. Dit geschiedde dan werkelijk, doch deze gewaarwordingen openbaarden zich nimmermeer op de delen waarnaartoe men het magnetisme geleid had. Want toen men gaandeweg op de maag en rug magnetiseerde, klaagde de vrouw slechts over warmte in het hoofd en over pijn aan beide ogen en het linkeroor.

Toen de heer Jumelin, nadat de oogband was weggenomen, zijn handen op de zachte delen onder de ribben van deze zieke legde, ondervond zij aldaar wederom, naar haar zeggen, een warmte. Doch na enkele minuten volgde een aanval van onwel worden, hetgeen ook meteen inderdaad volgde. Nadat zij zich wederom gans hersteld had en uitgerust was, verbond men haar nogmaals de ogen, verwijderde de heer Jumelin met aanbeveling van een stilzwijgen, en deed haar geloven dat zij gemagnetiseerd werd. Het resultaat was zoals eerder, hoewel men noch in de nabijheid, noch op een afstand, het geringste met haar had voorgenomen. Zij werd dezelfde warmte, dezelfde pijn in ogen en oren gewaar, en bovendien nog warmte in de ruggengraat en rondom in de lendenen. Na verloop van een

kwartier gaf men de heer Jumelin een teken om haar op de maag te magnetiseren. Alleen ondervond zij er nu noch aan de maag, noch aan de rug iets van. De gewaarwordingen verminderden, in plaats van vermeerderd te worden. De hoofdpijn verdween, net als de warmte in de ruggengraat en in de lendenen.

Hieruit ziet men weliswaar, dat sommige werkingen zich hebben voorgedaan en zeer hebben geleken op die, welke zich bij de hierboven beschreven drie zieken geopenbaard hadden, doch dat de ene of de andere slechts naar de mate van de verschillende behandelingen zijn voortgebracht. Daaruit volgt, dat de behandelwijze aan deze werkingen niets bijdraagt. Aangezien nu de geneesmethode van de heren Mesmer en Deslon net zoals de tegengestelde geneeswijze van de heer Jumelin dezelfde genoemde werkingen voortbrengt, moet het onderscheid van de hiervoor vermelde pool met betrekking tot de richting slechts een hersenspinsel genoemd worden.

Men bemerkte gans duidelijk, dat toen deze vrouw bij het magnetiseren had toegezien, zij precies op de gemagnetiseerde delen een gewaarwording uitte, terwijl die gewaarwording bij dichtgebonden ogen slechts toevallig hier en daar en zelfs op plekken werd aangegeven welke het verste weg gelegen waren van die, waarnaar men het magnetisme had heengeleid. De eindconclusie volgt dus gans natuurlijk en ontegenzeggelijk uit de kwestie zelf, dat deze ware of foutieve gewaarwordingen slechts door de inbeeldingskracht van de vrouw werden opgewekt. Men kon daar immers tot genoegen van overtuigd worden toen men zag, dat deze zieke, nadat zij lange tijd had uitgerust, reeds niets meer in zich gevoeld had, en zij nauwelijks toen haar ogen dichtgebonden waren, meteen wederom de vorige gewaarwordingen had aangezegd, hoewel men toch in het geheel niet was begonnen om haar te magnetiseren. Dit bewijs verkreeg nog later zijn volle gewicht, toen na een zit van een kwartier, toen haar inbeelding zonder twijfel reeds vermoeid en afgekoeld was, de gewaarwordingen

in plaats van vermeerderd te worden, op hetzelfde moment verdwenen, ongeacht dat men met het magnetiseren werkelijk was doorgegaan.

Het voorval overigens dat deze vrouw zich slecht was gaan voelen, is bij het vrouwvolk geen zeldzaamheid, aangezien de ingesnoerde, vaak ongemakkelijke kleding er niet weinig toe bijdraagt. En zo kon ook het opleggen van de handen op de zachte zijdelen wel eveneens het plaatsgevonden gevolg hebben voortgebracht, aangezien deze vrouw zeer gevoelige, beweeglijke zenuwen heeft. Het is echter onnodig om tot dergelijke oorzaken een toevlucht te nemen om de heldere kwestie nog meer te willen belichten, aangezien het, in aanmerking nemend dat het toen een zeer warme dag was, gans waarschijnlijk is, dat deze zieke in de eerste ogenblikken der behandeling reeds enige prikkels had gevoeld en zich had ingespannen om de nieuwe, haar onbekende kuur te ondergaan, welke dwang, na lang zitten, een onmacht had aangetrokken die geenszins uitzonderlijk is.

Aan deze onmacht ligt dus een gans natuurlijke en bekende oorzaak ten grondslag; de gewaarwordingen echter die geuit werden op het moment dat zij in het geheel niet gemagnetiseerd werd, kunnen slechts in de verhitte inbeeldingskracht hun oorsprong hebben. Soortgelijke conclusies trok men verder uit vergelijkbare proeven die de heer Jumelin de dag daarop op dezelfde locatie in tegenwoordigheid van de commissarissen heeft uitgevoerd, op een man die men de ogen dichtbond en op een vrouw die men het gezicht vrijliet. Men bevond dat deze personen in hun antwoorden zich gans ogenschijnlijk naar de vraagstukken hebben gericht die men hun voorlegde. De vraag bepaalde op hetzelfde moment hun gevoel. En in plaats van het magnetisme te leiden, verhoogde en voerde men onschuldig hun inbeelding naar verschillende gradaties. Men magnetiseerde daarna een vijfjarig kind, dat weliswaar warmte bespeurde, doch die had deze van het spelen, waar het vandaan kwam.

Deze proeven schenen de commissarissen belangrijk genoeg om daarvan nogmaals een proef te wensen, en door deze

wellicht nieuwe inzichten te verkrijgen. Voor het herhalen ervan schikte de heer Jumelin zich met alle voorkomendheid. Het zou hier niet de juiste plek zijn om tegen te werpen dat de methode ervan toch al niet gold, want de commissarissen hadden thans nimmermeer op het magnetisme, doch slechts op de werkingen van de inbeelding het oogmerk gehad. De commissarissen namen zich nu voor om bij de reeds beproefde personen de ogen dicht te binden; hen vaker in het geheel niet te magnetiseren, en geschikte vragen te stellen die de zieken het antwoord meteen in de mond legden. Deze werkwijze zou hen niet op een dwaalspoor brengen, doch slechts hun inbeelding voor de gek houden. Zij zouden feitelijk, wanneer zij niet gemagnetiseerd worden, moeten antwoorden dat zij niets gewaarworden, en wanneer zij gemagnetiseerd worden, dan moet slechts de ondervonden indruk, doch niet de wijze waarop zij ondervraagd zijn, het antwoord aangeven.

Ingevolge deze beraadslaging begaven de commissarissen zich naar de heer Jumelin en deden met zijn bedienden magnetische proeven. Men bond hun de ogen dicht met een daartoe geëigend vervaardigde doek, die ook naderhand voor alle dergelijke proefnemingen moest dienen. Deze band bestaat uit twee mutsen van elastisch rubber, waarvan het holle gedeelte met eiderveren was opgevuld en tussen twee rondom gesneden stukken van taft ingesloten en samengesteld. Deze twee delen zijn met banden aan elkander vastgemaakt, die zich achterwaarts verenigen. Kortom, deze band is zo ingericht, dat wanneer die wordt opgezet, slechts een lege ruimte voor de neus en een opening om vrij te ademen overblijft, zonder dat men het geringste, niet eens het daglicht, noch bij de hoeken, noch boven, noch beneden de band kan zien. Na een dergelijke voor het gemak van de beproefde personen en voor de onfeilbaarheid van het resultaat aangewende omzichtigheid, deed men de bediende geloven, dat hij gemagnetiseerd werd. Spoedig ging er een warmte door zijn lichaam. Hij voelde bewegingen in de buik, zijn hoofd voelde zwaar aan en

gaandeweg overviel hem een sluimering. Uiteindelijk scheen hij er dichtbij te zijn dat hij geheel zou inslapen. Dit bewijst thans gans ontegenzeggelijk, waaraan hiervoor reeds herinnerd werd, dat dergelijke voorvallen stammen van de ingeperkte positie, van de verveling en geenszins van het magnetisme.

Toen men hem naderhand bij open ogen magnetiseerde en bij het voorhoofd het ijzeren staafje had gehouden, werd hij een steek gewaar. Toen men hem de ogen wederom dichtbond en hem met hetzelfde genaderd was, voelde hij dat niet meer. En toen men hem het staafje in het geheel niet voorhield en gevraagd had of hij aan het voorhoofd niet enige warmte bespeurde, was hij meteen gereed met het antwoord dat hij daaraan iets heen en weer voelde gaan.

De heer B***, een bijzonder in de geneeskunde ervaren man, maakte - toen men hem de ogen had dichtgebonden - dezelfde entree. Hij werd iets gewaar wanneer men niets met hem had voorgenomen, en wederom niets, wanneer hij werkelijk gemagnetiseerd was geworden. Hij uitte zijn gevoel zelfs eerder wanneer men hem nog op de geringste wijze behandeld had. Toen hij meende dat hij reeds gedurende tien minuten gemagnetiseerd was, bespeurde hij in de lendenen een warmte, die hij vergeleek met die welke uit een gestookte oven komt. Het leek erop, dat de heer B*** een zeer fijn gevoel moet hebben gehad, aangezien hij om er begrip van te geven, tot een dergelijke vergelijking was gekomen. Helaas echter, dat hij dit geval zuiver aan de inbeelding te danken had, die gans alleen op hem haar uitwerking gebracht had!

De commissarissen, met name de artsen, deden een hoeveelheid proeven met verschillende personen, die zij hetzij zelf magnetiseerden, of die zij althans het geloof hadden bijgebracht dat zij gemagnetiseerd werden. Deze personen werden verschillend behandeld, hetzij dat men de pool van het ijzeren staafje rechtstreeks[19] aanbracht, of dat men die aanbracht op een wijze die aan de gebruikelijke tegengesteld was. En in ieder

[19] "gerade". Wellicht is bedoeld: 'gewoon'.

geval verkreeg men het gemelde resultaat. Bij al deze proeven bemerkte men geen ander verschil, dan dat slechts de inbeeldingskracht bij deze of gene persoon meer of minder gestimuleerd werd.[20] Zij overtuigden zich dus door verse feiten,

---

[20] [voetnoot van de auteur:] De heer Sigault, doctor van de Geneeskundige Faculteit van Parijs, die door zijn operatie aan samengegroeide botten bekend schijnt te zijn geworden, deed diverse proeven die bewijzen, dat het magnetisme niets anders is dan een werking van de inbeelding. Hier is de omstandige vertelling die hij in een in de maand juli ["in einem den zoten Heumonates". Onduidelijk; vert.] ondertekende en aan een der commissarissen toegezonden brief gedaan heeft. "Aangezien ik personen (zei hij) in een bepaald voornaam huis het geloof had bijgebracht dat ik een leerling van de heer Mesmer was, veroorzaakte ik bij een dame verschillende werkingen. De vreemde toon waarop ik sprak, de ernstige gelaatsuitdrukking die ik aannam, en het bijzondere aanzien dat ik mij gaf, maakten een zeer sterke indruk op haar, die zij mij weliswaar aanvankelijk wilde verhullen, doch toen ik mijn hand bij haar hart hield, merkte ik een heviger kloppen. Haar angstige toestand scheen mij overigens een samentrekken van de borst te verraden. Dit kenmerk ging spoedig nog van andere vergezeld. Haar gezichtsspieren begonnen zich samen te trekken. De ogen werden troebel. Zij viel uiteindelijk in onmacht, braakte haar middageten uit, ging meermalen naar de wc en bevond zich in een ongelofelijke zwakheid en beklemming. Ik herhaalde deze feitelijke list met meer of minder succes ook bij andere personen, naar de mate van hun geloof daarin of de prikkelbaarheid van hun zenuwen. Een beroemde kunstenaar die de hoge familie van een van onze prinsen onderricht in tekenen geeft, bespeurde sinds enkele dagen een sterke hoofdpijn aan de ene zijde, en beklaagde zich daarover bij mij, toen hij mij op de brug Pont Royal tegenkwam. Ik maakte hem wijs, dat ik in de geheimenissen van de heer Mesmer thuis was, maakte bepaalde wendingen en gebaren, en bevrijdde hem tot zijn grootste verwondering, bijna op hetzelfde ogenblik, van zijn hevige hoofdpijn. Zo verging het mij ook met een jonge hoedenmaker, die door dezelfde toestand geplaagd werd. Doch aangezien deze meteen bij de aanvang van mijn grimassen niets ondervond, greep ik hem bij de valse ribben en beval hem mij strak aan te kijken. Ogenblikkelijk voelde hij een samentrekken op de borst.

dat alleen de inbeeldingskracht verschillende gewaarwordingen voortbrengt, en in alle delen van het lichaam pijn en hitte - en deze nog wel in hoge gradatie - kan veroorzaken. Zij trokken dus de conclusie, dat de inbeeldingskracht bij de werkingen die men aan het dierlijke magnetisme toeschrijft, noodwendigerwijze een zeer groot aandeel heeft. Alleen moet men toegeven, dat de magnetische wijze van handelen in een belevendigd lichaam meer kenmerkende veranderingen en

---

Het hart klopte sterker. Hij begon te geeuwen en hij begon zich zeer beroerd te voelen. Hij twijfelde er geen ogenblik aan, dat ik over hem volkomen macht had. En inderdaad, toen ik het pijnlijke gedeelte met de vinger aanraakte en vroeg, of hij iets gewaarwerd, gaf hij mij ten antwoord dat de pijn neerwaarts ging. Ik verzekerde hem, dat ik die naar de arm wilde richten en ervoor wilde zorgen dat hij bij de duim, waarop ik tegelijkertijd sterk drukte, naar buiten ging. Hij geloofde mij op mijn woord en zijn pijn bleef twee uur lang weg. Na verloop daarvan kwam de hoedenmaker mij helaas wederom op straat tegen! Hij vertelde mij klagelijk, dat zijn razende hoofdpijn wederom terug was gekomen. Mij dunkt, dat hierin veel overeenkomst met een tandarts kan worden aangetroffen, die degenen die bij hem komen om zich een tand te laten uittrekken, met veel troostspreuken naar huis zendt. Toen ik nog onlangs in de spreekkamer van een klooster in de Kolombierstraat was, vroeg mij een jongedame F.S.G*** of ik ook een leerling van de heer Mesmer was. Ik beantwoordde de vraag met 'ja', en voegde eraan toe, dat ik haar door het traliehek kon magnetiseren. Ik reikte haar tegelijkertijd de vinger. Zij raakte meteen ontsteld, ondervond pijn en vroeg mij op te houden met haar te magnetiseren. Zij was zozeer in beweging, dat zij ongetwijfeld in convulsies zou zijn vervallen wanneer ik langer zou hebben aangehouden." De heer Sigault vertelde, dat hij de macht van de inbeelding aan den lijve had ervaren, want toen men hem ooit - om hem van de kracht van het magnetisme te overtuigen - in gereedheid bracht om gemagnetiseerd te worden, bespeurde hij op hetzelfde ogenblik waarop hij werd aangeraakt een samentrekking van de borst en een sterker hartkloppen. Nadat hij zich echter wederom vermand had, maakten noch gebaren, noch de ganse magnetische behandeling de geringste indruk meer op hem.

grotere wanordelijkheden voortbrengt, dan die waarvan men al melding heeft gedaan. Geen van al die personen die tot nu toe geloofd hebben gemagnetiseerd te zijn, werd niettemin zozeer van zijn stuk gebracht, dat hij er krampen van had gekregen. Er bleef dus slechts nog te onderzoeken over of men, wanneer men slechts de inbeelding had opgewekt, ook een crisis kon oproepen zoals die zich bij de openbare behandeling had geuit. In dit opzicht werd gaandeweg aan meer proeven de eigenlijke bestemming gegeven. Zodra een boom, naar de grondbeginselen van het magnetisme en de daarbij gebruikelijke methode werd aangeraakt, moet het resultaat van dit werkende agens bij iedere persoon die zich in de nabijheid ophoudt, meer of minder merkbaar zijn. Zelfs moeten sommigen buiten zichzelf geraken en met krampen worden aangevallen. Men sprak over dit punt met de heer Deslon en kreeg tot antwoord, dat een dergelijke proef goed moet uitvallen, vooropgesteld, dat de persoon met wie men dit onderneemt, zeer prikkelbare zenuwen heeft. Derhalve werd afgesproken dat hij die te Passy in tegenwoordigheid van de heer Franklin mocht uitvoeren. De aangegeven noodwendigheid dat deze persoon prikkelbaar moest zijn, bracht de commissarissen ertoe, opdat de proef beslissend en niet aan tegenwerpingen onderhevig zou zijn, de heer Deslon te vragen of hij zichzelf van iemand kon verzekeren die deze eigenschap had, en of hij die wilde uitkiezen. Hij nam aldus een 12-jarige jongen met zich mee naar Passy. Men koos voor deze proef in de aanwezige boomgaard een abrikozenboom uit, die voor het vasthouden van het magnetisme dat men bij hem wilde inplanten, geschikt was. De heer Deslon ging in zijn eentje heen om die te magnetiseren. Ondertussen echter bleef de jongen bij een persoon achter die hem niet uit het oog verloor. Men gaf de heer Deslon op een fijnzinnige wijze de wens te kennen, dat hij er niet bij tegenwoordig mocht zijn. Doch hij bracht in, dat de aangelegenheid zou kunnen mislukken wanneer hij niet zijn staaf en blik op de boom zou leiden, en daardoor de werking

zelf te versterken. Men hield zich er nu dus mee bezig de heer Deslon zoveel mogelijk op afstand te houden, en de commissarissen tussen hem en de jongen in te delen, om zeker goed te kunnen zien dat er geen uitwisseling tussen hen zou voorvallen. Want wanneer een proef van deze opzet volkomen en echt moet zijn, is een dergelijke omzichtigheid onontkoombaar noodwendig, zonder dat de deelnemer zich daardoor beledigd kan voelen.

Nu bracht men de jongen met dichtgebonden ogen naderbij. Men voerde hem achtereenvolgens naar vier niet gemagnetiseerde bomen, die hij ieder twee minuten lang moest omvatten, zoals de heer Deslon het zelf had voorgeschreven. De heer Deslon, die op een tamelijke afstand stond, zwenkte thans zijn staaf over de werkelijk gemagnetiseerde boom.

Toen men naderhand de jongen naar de eerste boom had gevoerd en na een minuut gevraagd had of hij iets voelde, gaf hij ten antwoord, dat hij zeer sterk transpireerde. Hij hoestte daarbij, spuugde uit en klaagde over hoofdpijn. De afstand tot de gemagnetiseerde boom was 27 schoen. Bij de tweede boom raakte hij meteen verdoofd en leed aan hevige hoofdpijn. De hiervoor vermelde afstand was 36 schoen. Bij de derde werd de verdoving groter, de hoofdpijn pijnlijker, en hij geloofde thans de gemagnetiseerde boom te naderen, waarvan hij echter 38 voet verwijderd was. Bij de vierde boom, die van de werkelijk gemagnetiseerde ongeveer 24 schoen verwijderd stond, verviel hij uiteindelijk in een crisis en raakte buiten zichzelf. Zijn ledematen verstarden zodanig, dat men hem naar een dichtbije plaggenbank moest dragen, waar de heer Deslon hem wederom bijbracht.

De conclusie betreffende deze proef was nu geheel ten nadele van het magnetisme. De heer Deslon wilde de kwestie zo verklaren, dat alle bomen reeds van zichzelf gemagnetiseerd zijn, en dat hun magnetisme door zijn tegenwoordigheid nog meer verhoogd wordt. Doch wanneer dit aangenomen zou worden, zou waarachtig geen enkele persoon die prikkelbare

zenuwen heeft en derhalve sterker onderworpen is aan de magnetische werkingen, het kunnen wagen om ergens een tuin in te gaan, zonder het gevaar te lopen door verschrikkelijke convulsies te worden overvallen, welke stelling echter door de dagelijkse ervaring wordt gelogenstraft. De aanwezigheid van de heer Deslon droeg overigens, zoals bleek, in de tuin net zo weinig bij aan de kwestie als dat die in de wagen, waar de jongen tegenover hem zat en niets van het magnetisme ondervond, op deze gewerkt had. Wanneer de jongen zelfs onder de gemagnetiseerde boom niets gevoeld had, zou men hebben kunnen zeggen dat op zijn minst op deze dag zijn zenuwen niet genoeg prikkelbaar waren geweest. Alleen verviel hij in een crisis, onder een niet-gemagnetiseerde boom, hetgeen derhalve een werking is waarvan men niet in staat is om er een natuurkundige, uiterlijke oorzaak van aan te geven, en die geen andere basis dan de inbeelding kan uitwijzen. Deze proef is dus in ieder opzicht beslissend. De jongen wist van tevoren, dat men hem naar een gemagnetiseerde boom zou leiden. Zijn inbeeldingskracht was reeds ingenomen. Hij werd gaandeweg verhoogd en steeg uiteindelijk toen hij bij de vierde was, tot de gradatie die voor het uitbreken van deze crisis nodig was.

Men zal nog meer proeven ten behoeve van deze waarheid bijbrengen, waaruit het totale resultaat zal volgen. Toen op een dag de commissarissen bij de heer Franklin te Passy met de heer Deslon samenkwamen, verzochten zij laatstgenoemde om onder zijn zieken er diegenen uit te kiezen die bij de magnetische kuurwijze het prikkelbaarst zijn. De heer Deslon bracht er twee vrouwen naartoe, die men, terwijl hij in een ander vertrek de heer Franklin en andere personen magnetiseerde, van elkander afzonderde, en van wie aan elk een apart vertrek werd toegewezen.

Een van deze vrouwen, P***, had een vlies op haar oog, waarop zij nog wel enige schijn had. Men bond deze persoon de ogen dicht en deed haar geloven dat de heer Deslon erbij werd gehaald om haar te magnetiseren. Men beval tevens een diep

stilzwijgen aan. Een van de commissarissen stelde aan haar de vragen, en de andere schreef ze samen met de antwoorden op. De derde vertegenwoordigde de persoon van de heer Deslon. Men deed het voorkomen alsof men de heer Deslon verzocht om met de werkzaamheid aan te vangen. Intussen werd zij niet in het geringste gemagnetiseerd. De commissarissen namen in een rustige opstelling alles waar wat er geschiedde. Na verloop van drie minuten kreeg zij door alle zenuwen een huivering. Gaandeweg voelde zij achter aan haar hoofd, alsook in de arm, pijn en, zoals zij zich uitdrukte, aan de handen een gekriebel en gejeuk, alsof er mieren onder de huid rondliepen. Zij werd star, sloeg de handen ineen, stond van de stoel op en stampte met de voeten op de grond. Kortom, deze crisis was zeer opmerkelijk. Twee andere commissarissen, die zich in een aangrenzend vertrek bevonden, hoorden bij gesloten deuren het handgeklap en het stampen met de voeten, en waren dus zonder toegezien te hebben, getuigen van dit lawaaiige optreden.

Deze twee commissarissen waren ondertussen bij de andere persoon, mejuffrouw B***, die aan zenuwziekten leed, bezig. Men liet bij deze het gezicht vrij en de ogen onbedekt. Men zette haar bij een afgesloten deur en deed haar geloven, dat de heer Deslon in het andere vertrek was om haar te magnetiseren. Zij zat nauwelijks een minuut, of zij bespeurde reeds een huivering. Nadat nog een minuut verstreken was, klapperde zij met de tanden, waarbij zij toch tegelijk over warmte klaagde. Na de derde minuut echter verviel ze gans in een crisis. Ze haalden zwaar adem, strekte beide armen achter de rug, verdraaide ze sterk en hing met haar lichaam voorwaarts. Ze trilde uiteindelijk over haar gehele lichaam en het klappertanden werd zodanig luid, dat men het in de voorkamer kon horen. Ze beet zich ook zo sterk in de handen, dat er duidelijk merktekens op te zien waren.

Hier valt goed te merken, dat men beide personen niet in het minst had aangeraakt en hun niet eens bij de pols had gegrepen, opdat niet gezegd kon worden dat juist daardoor het magne-

tisme op haar was overgebracht. Intussen echter was bij beide vrouwen een volkomen crisis gans overtuigend naar voren gekomen. De commissarissen, die niets meer wensten dan de werking van de inbeeldingskracht te kennen en het aandeel te bepalen dat die op de crisis bij het magnetisme kan hebben, bereikten hun einddoel op volkomen wijze. Het is niet mogelijk, dat de werkingen van de inbeeldingskracht zich klaarblijkelijker en beslissender hadden kunnen tonen dan het bij deze twee proeven geschied was. Doch aangezien de zieken dan vertelden dat hun crisis op de plek waar de openbare behandeling plaatsvindt, ongelijk sterker was geweest, verklaart deze omstandigheid zich vanzelf, en wel vanuit het gezichtspunt dat aldaar de verstoring van de zenuwen ook op anderen pleegt te worden overgebracht, aangezien iedere eigen beweging van een afzonderlijke persoon versterkt wordt, wanneer deze soortgelijke bewegingen voor ogen heeft.

Men heeft gelegenheid gezocht om met de bovenvermelde persoon P*** op een ander moment dergelijke proeven te doen, om daarbij op te merken hoezeer zij door haar inbeeldingskracht beheerst kon worden. Men koos daartoe de proef met de magnetische schaal, die eruit bestaat dat men van diverse schalen er slechts eentje magnetiseert. Nu reikt men een zieke, die toch al zeer magnetisch is, de ene schaal na de andere, waarbij hij niets zal gewaarworden, totdat men de werkelijk gemagnetiseerde bij hem houdt, op welk ogenblik hij hetzij in een crisis moet vervallen, of op zijn minst merkbare werkingen moet ondervinden. Wel moet men erop letten dat men, zoals de heer Deslon heeft aanbevolen, de schaal in de richting van de polen moet aanreiken, opdat niet degene die deze vasthoudt, de zieke magnetiseert, en opdat daarentegen alle werking slechts van de gemagnetiseerde schaal zal komen.

Men liet aldus dezelfde mevrouw P*** bij de heer Lavoisier in het arsenaal komen, waar ook de heer Deslon aankwam. Reeds in het voorvertrek begon de zieke in de crisis te vervallen, nog voordat zij de commissarissen of de heer Deslon gezien had. Zij

wist daarentegen reeds vooruit, dat hij daar aangetroffen kon worden, welke indruk gewis een uitnemende werking van de inbeelding moet worden genoemd.

Nadat de crisis gestild was, bracht men de zieke naar de plek waar men de proef met haar wilde uitvoeren. Men hield haar diverse schalen van porselein voor, die niet gemagnetiseerd waren. Bij het naderen van de tweede begon zij reeds in beweging te komen, en bij de vierde verviel zij volledig in de crisis. Men kan tegenwerpen, dat haar toenmalige toestand niets anders dan een voortdurende crisis was, die reeds in de voorkamer begonnen was en zich vanzelf vernieuwd had. Alleen moet het, om hierop te antwoorden, genoeg doorslaggevend zijn, dat men haar, toen zij water verlangde, dit water in een door de heer Deslon zelf gemagnetiseerde schaal aanreikte, wat zij toen gans rustig tot zich nam en daarbij uitte, dat zij daardoor ongemeen verkwikt werd. De schaal en het magnetisme voldeden dus geenszins aan de verwachting, aangezien de crisis in plaats van te groeien, geheel was afgenomen.

Een korte tijd daarna, terwijl de heer Majault het vlies op haar oog onderzocht, hield men achter bij haar hoofd een gemagnetiseerde schaal en wel twaalf minuten lang. Zij merkte dat niet en voelde er ook geen werking door. Zij was zelfs nimmer rustiger dan juist dan, met als oorzaak dat haar inbeelding verstrooid was en zij aan niets anders dacht dan dat men haar ogen onderzocht.

Men vertelde de commissarissen dat, terwijl deze vrouw alleen in de voorkamer was, verschillende personen die noch iets van het magnetisme afwisten, noch zelf gemagnetiseerd waren, naar haar toe waren gekomen, en zij begonnen was om krampachtige bewegingen te krijgen. Men beduidde haar weliswaar dat men haar niet magnetiseerde, doch haar inbeelding was reeds dusdanig ingenomen, dat zij antwoordde, dat wanneer men haar niets deed, zij gewis niet in de toestand zou zijn waarin zij nu was. Zij wist, dat zij daar was om op haarzelf enkele proeven te

laten uitvoeren. Zodra dus iemand haar[21] naderde of er het geringste geruis ontstond, werd zij reeds opmerkzaam. Het besef van het magnetisme werd bij haar opgewekt, en de stuipen kwamen wederom tevoorschijn.

Wanneer de inbeelding moet worden opgewekt zodat die sterker werkt, is het soms nodig dat men diverse zijden tegelijk aanraakt. Deze inbeelding staat met alle zintuigen in een soort verbinding. Haar weerslag moet zowel passen bij de zintuigen die door haar ontregeld worden, alsook bij de diverse in stand gebleven gewaarwordingen. Dit hebben de commissarissen door een proef bevestigd bevonden, die men hier dadelijk zal vertellen. De heer Jumelin heeft hen op de hoogte gebracht van een vrouw van rond de twintig jaar, die hij door de macht van het magnetisme de spraak had benomen. De commissarissen wilden dit met haar in haar woning beproeven. De vrouw willigde dat in en liet haar ogen dichtbinden.

Aanvankelijk trachtte men de vermeende werking bij deze persoon nogmaals op te roepen zonder haar te magnetiseren. Doch hoewel zij de werkingen van het magnetisme ondervond[22], of op zijn minst meende te ondervinden, kon men het toch niet voor elkaar krijgen om haar inbeeldingskracht zozeer in beweging te brengen, dat deze proef gelukt was. Toen men haar daarna werkelijk magnetiseerde en haar onderwijl de ogen dichtgebonden liet, kwam daar geen groter resultaat uit voort. Men nam haar ten slotte de band af, en toen werd haar inbeelding, aangezien zij alles mee had aangezien en aangehoord, des te meer ontsteld, vandaar dat zich ook werkelijker werkingen uitten. Doch hoewel haar hoofd zwaar begon te worden, hoewel zij in de neuswortel een kriebel ondervond en zich een groter deel van de kentekenen openbaarde die men de eerste keer bij haar had waargenomen, verloor zij toch haar spraak niet. Zij gaf zelf aan, dat men met de hand waarmee men haar voorhoofd magnetiseerde, voor haar neus naar beneden

[21] "derselben". Lees: de vrouw in kwestie.
[22] Onduidelijk.

moest gaan, aangezien zij zich herinnerde dat men indertijd, toen zij de spraak was verloren, op gelijke wijze te werk was gegaan. Men deed wat zij verlangde en binnen een minuut, nog geen kwart, werd zij stom. Men hoorde niets meer dan een enkel onduidelijk, gedempt geluid, hoewel men zag dat zij zich inspande om door de keel een geluid voort te brengen en dat door de tong en lippen verneembaar te maken. Deze toestand duurde slechts een minuut lang. Men zag, dat zolang zij zich in dezelfde omstandigheden bevond, de verwarde geest en zijn werking op de werktuigen van de stem immer dezelfde bleven. Het was echter niet genoeg, dat men haar met woorden zei dat zij thans gemagnetiseerd was, doch men moest ook door star aankijken op haar de sterkste indruk maken. En het was noodwendig om een aan haar reeds bekend gebaar te maken, dat wederom het eerder verkregen denkbeeld had opgewekt. Het schijnt dat deze test onvergelijkelijk bewijst, hoe zij trapsgewijze stijgt en hoe zij bovendien nog uiterlijke hulpmiddelen nodig heeft om een werkzamere zet te krijgen.

Door deze kracht van de indruk die het gezicht op de inbeelding heeft, kunnen de werkingen worden verklaard die naar de grondbeginselen van het magnetisme aan het aanschouwen worden toegeschreven. Met dit scherpe aankijken is voornamelijk de kracht verenigd om iemand te magnetiseren. De daarbij gebruikte tekens en gebaren werken, zoals men aan de commissarissen mededeelde, gemeenlijk slechts op een persoon van wie men zich reeds voornamelijk[23] door een sterk aankijken verzekerd had. De oorzaak daarvan is gans natuurlijk, want in de ogen drukken de hartstochten zich het sterkste uit, en in hen ontwikkelt zich alles wat maar immer bij een karakter opvalt of verleidelijk kan zijn. Zo groot als de ogen van iemand anders macht over ons hebben, zo groot is deze toch slechts naar de mate waarin hij op een meer of minder uitzwervende wijze onze inbeelding naar de gradatie van haar sterkte of zwakte vermag te ontstellen. Zoals dus het magnetiseren met

[23] "vorzüglich". Heeft vele betekenissen.

een gevestigde blik op de zieken moet aanvangen, zo veroorzaakt die reeds een zo hevige werking, een zo diep ingegraven tekening, dat bijvoorbeeld een onlangs bij de heer Deslon aangekomen vrouw, net toen zij van de crisis hersteld was, met de blikken van zijn leerling, die haar gemagnetiseerd had, zodanig samenkwam, dat zij drie kwartier lang hem niet uit het oog verloor. Zij werd lange tijd door deze aanblik achtervolgd. Zij zag dit op haar gevestigde oog ook bestendig voor zich. Ja, zij behield zulks drie dagen lang, of zij nu sliep of waakte, in haar inbeelding. Hieraan ziet men, wat deze kracht vermag, aangezien hij in staat is om dezelfde indruk zo lange tijd te behouden. Dat wil zeggen, deze door zijn eigen kracht drie dagen lang te vernieuwen.

De hier aangevoerde proeven zijn onder elkander gans eenvormig, waarbij de ene net als de andere beslissend is. Ze geven het recht om de conclusie te trekken dat de inbeelding een feitelijke en ware oorzaak is van de aan het magnetisme toegeschreven werkingen. Doch de verdedigers van dit nieuwe werkende agens zullen wellicht tegenwerpen, dat de gelijkheid van de werkingen niet altijd een gelijkheid van de oorzaken bewijst. Zij zullen toegeven, dat de inbeelding indrukken kan vernieuwen, doch zij zullen tegelijkertijd beweren dat het magnetisme ze ook, zonder toedoen der inbeelding, kan opwekken. De commissarissen konden deze stelling zeer gemakkelijk door verstandelijke conclusies en door grondbeginselen in de natuurkunde vernietigen, waaronder de eerste is, dat men niet zonder een onvermijdelijke noodwendigheid nieuwe oorzaken moet aannemen. Zodra de hier aangegeven werkingen door een reeds bestaande oorzaak, die reeds bij andere verschijnselen tastbaar waren geworden, voortgebracht kunnen zijn, leert een gezonde natuurkunde dat deze aangegeven werkingen ook aan deze oorzaak moeten worden toegeschreven. En wanneer men aan de wereld toont dat men een tot nu toe onbekende oorzaak ontdekt heeft, vereist een gezonde natuurkunde eveneens, dat die door werkingen wordt

vastgesteld en beproefd welke bij geen van de reeds bekende oorzaken van toepassing zijn, doch die slechts door deze nieuwe oorzaak verklaard kunnen worden. Zo rust dus op de verdedigers van het magnetisme de plicht om met andere proeven te komen en werkingen op te zoeken die met het bedrog van de inbeeldingskracht in het geheel niets gemeen hebben. Doch aangezien feiten dikwijls meer overtuigen dan zuiver verstandelijke conclusies en aldus ook op een ogenschijnlijke gewisheid kunnen bogen die opvallender is dan enige andere, hebben de commissarissen willen beproeven wat het magnetisme bewerkstelligt wanneer de inbeeldingskracht daarbij niet in het spel is.

Men liet in het midden van een kamer een valse wand aanbrengen, die aldus twee kabinetten met een deur vormde. In plaats van de deur echter werd slechts de houten omlijsting met een dubbel papier overtrokken. In een van deze kabinetten bevond zich een commissaris om alles wat zou voorvallen, op te schrijven, alsook een dame die ogenschijnlijk pas kort geleden vanuit de provincie naar Parijs zou zijn gekomen om lijnwaad te laten verwerken. Men liet mejuffrouw B***, een naaister, komen, die reeds bij de te Passy uitgevoerde proeven gebruikt was en wier gevoeligheid met betrekking tot het magnetisme reeds bekend was. Alles was zo voorbereid, dat zij slechts één enkele stoel om op te zitten moesten vinden, die bij de valse deur dusdanig geplaatst was, dat zij er als in een nis op zou komen te zitten.

De commissarissen bevonden zich in de daaraan grenzende afdeling van het vertrek. Men verzocht een van hen, een arts die reeds in het magnetiseren geoefend was en bij een andere gelegenheid werkingen daarvan had voortgebracht, thans mejuffrouw B*** door deze papieren deur te magnetiseren. In de theorie van het magnetisme is als een grondregel aangenomen, dat dit werkende agens door houten deuren, muren, et cetera, heen dringt. Derhalve kon een met papier overtrokken deurraam in het geheel geen hindernis vormen, met

name aangezien de heer Deslon uitdrukkelijk beweerde, dat het magnetisme door het papier gans gemakkelijk heen kon dringen. Mejuffrouw B*** werd aldus op dezelfde wijze gemagnetiseerd als wanneer zij daar op een open plek en in zijn tegenwoordigheid had gezeten.

Zij werd ook daadwerkelijk een halfuur lang gemagnetiseerd en wel zozeer, dat men naar de door de heer Deslon gegeven regels - die men van hemzelf geleerd had - met betrekking tot de tegengestelde pool, rekening hield met anderhalve schoen. Gedurende deze ganse tijd was mejuffrouw B*** in haar gesprek gans opgeruimd en aangezien men dat koppelde aan haar gezondheid, verzekerde zij gans openhartig dat zij zich zeer goed voelde. In Passy verviel zij reeds na drie minuten in de crisis; hier daarentegen hield zij het magnetiseren, zonder het geringste te bespeuren, dertig minuten lang vol. Dat komt doordat zij zich hier van het magnetiseren niets had voorgesteld, doch in Passy geloofd had dat zij werkelijk gemagnetiseerd was. Men ziet dus, dat de inbeelding gans alleen de aan het magnetisme toegeschreven werkingen opwekt, en dat men, wanneer deze niet op gang wordt gebracht, ook van geen van dergelijke gevolgen een voorbeeld heeft.

Men kan tegen deze proef slechts één ding aanvoeren, namelijk dat mejuffrouw B*** zich toen wellicht ziek kan hebben gevoeld[24], en dus op dat ogenblik voor de werkingen van het magnetisme minder ontvankelijk kan zijn geweest. De commissarissen hebben deze tegenwerping wel voorzien, en om die te voorkomen, de volgende proef gedaan. Zodra men met het magnetiseren door het papier was opgehouden, vervoegde dezelfde arts-commissaris zich in het andere vertrek bij mejuffrouw B***, waar het hem niet veel moeite kostte om haar ertoe over te halen dat zij zich liet magnetiseren. Hij begon

[24] Onduidelijk op welke van beide situaties dit betrekking heeft. Zij voelde zich immers goed, toen zij niets bespeurde. Maar in Passy raakt zij meteen in een crisis. Als zij zich toen ziek had gevoeld, kan zij dus niet minder ontvankelijk zijn geweest; integendeel.

met de procedure, hield zich net zoals kort daarvoor op anderhalve schoen afstand en deed niets anders dan bepaalde wendingen met de arm maken, met de wijsvinger en het ijzeren staafje. Want wanneer hij met de handen het zachte in de zijden had aangeraakt, zou men hebben kunnen zeggen dat het magnetisme zich door deze directe aanraking had geuit. Het enige verschil tussen beide proeven was, dat hij haar bij de eerste, krachtens het voorschrift, naar de zich tegenstelde polen had gemagnetiseerd; en bij de tweede daarentegen rechtuit en ook omgekeerd. Bij de gematigdheid van deze behandeling zou nu, naar de theorie van het magnetisme, in het geheel geen werking moeten volgen.

Intussen voelde mejuffrouw B*** zich na drie minuten niet goed. Zij had het benauwd op de borst. Gaandeweg volgde er een half gebroken snikken, klappertanden, een samentrekken van de keel en een sterke hoofdpijn. Zij bewoog zich op de zetel onrustig heen en weer, klaagde over pijn in de lendenen, stampte enkele malen snel met de voeten op de grond, draaide toen de armen terug naar de rug en kromde die net zozeer als in Passy. Met één woord, er was een volkomen uitgesproken crisis voorhanden. Al deze toevallen deden zich bij haar voor in een tijdsspanne van 12 minuten. Daarentegen duurde dezelfde voorafgaande behandeling 30 minuten, zonder dat zij slechts in het geringste daarbij gevoelig was geworden. Het was dus ook bij dit voorval niets anders dan zuivere inbeelding, op rekening waarvan men al deze werkingen moet schrijven.

Wanneer het nu juist is dat deze crisis door de inbeelding ontstaan was, is het ook zeker dat deze door inbeelding wederom werd opgeheven. De commissaris die haar magnetiseerde, zei ten slotte dat het tijd was om er een eind aan te maken, en reikte haar dus zijn dwars over elkander gelegde wijsvingers. Men moet hier opmerken, dat hij haar op deze wijze, zoals tot dan toe geschied was, naar de rechte polen magnetiseerde. Er werd echter in het geheel niets aan de werkwijze veranderd, en krachtens deze zelfde behandeling

hadden ook de indrukken moeten voortduren. Doch de opzet om de crisis te verminderen, was reeds toereikend om die te bewerkstelligen. De warmte en de hoofdpijn namen af. Men volgde steeds de kwaal van de ene plek naar de andere, met het troostrijke toespreken dat het dadelijk gans zou moeten wijken. Op een dergelijke wijze verdween op het woord van degene die de inbeeldingskracht kon bevelen, de pijn aan de nek, gaandeweg de beklemming op de borst, de pijn in de zijden en aan de armen, en ten slotte verzekerde mejuffrouw B*** na 3 minuten dat zij in het geheel niets meer voelde en zich thans zo goed voelde als voor het magnetiseren.

Door deze laatste proeven, zowel als diverse andere die men bij de heer Jumelin heeft uitgevoerd, bereikte men tweeërlei voordelen tegelijk, namelijk dat men daardoor ten eerste de macht van de inbeelding, en ten tweede de nietigheid van het magnetisme in de naar voren gekomen werkingen helder bewezen heeft bevonden.

Wanneer zich bij de openbare behandeling deze werkingen nog meer aftekenen en de crisis aldaar nog heviger schijnt te zijn, dan komt dat slechts doordat diverse oorzaken met de inbeeldingskracht overeenkomen om tegelijkertijd daarmee te werken, en de werkingen te verveelvoudigen en te vergroten. Men begint ermee, zoals gezegd is, om te trachten door een scherpe blik meteen de ziel van de ander te overmeesteren. Daarop volgt het aanraken en opleggen van de handen. Het past dus goed om hiervan de lichamelijke werkingen te ontwikkelen.

Deze werkingen zijn meer of minder aanzienlijk. De minste daarvan zijn het slikken[25], het oprispen van de maag, het uitscheiden van onreinheden. De aanzienlijkere echter bestaan uit de convulsies, die men crises noemt. Het aanraken geschiedt in de zachte gedeelte onder de korte ribben, in de maagkuil, en soms boven de eierstokken, wanneer het vrouwen betreft. En zo

[25] "Schlucksen". Onduidelijk of hiermee 'Schluchzen', bedoeld is: 'snikken', dat elders genoemd wordt.

worden door de handen en vingers verschillende omgevingen meer of minder samengedrukt.

De dikke darm, een van de twee grote ingewanden, doorloopt de twee plekken van het zachte gedeelte in de zijden, zoals ook die welke boven het onderlichaam[26] bij de navel dicht is, waardoor ze van elkander gescheiden worden. Deze darm ligt direct onder de bekleding van deze delen. Wanneer dus op dit zo gevoelig en prikkelbare ingewand druk wordt uitgeoefend, veroorzaakt deze beweging, vooral wanneer die herhaald wordt, zonder verder een ander werkzaam agens[27], ook door alle slagaderen, een levendige beweging, waarop vaak een uitscheiding volgt.[28] De natuur schijnt deze gang van zaken bij de miltlijders op hetzelfde moment door een aangeboren aandrift aan te duiden.[29] Uit deze gang van zaken zelf, bestaat de ganse uitoefening van het magnetisme. Ook zelfs de uitscheidingen die zich daarbij kunnen voordoen, worden bij deze magnetische behandeling door het vakere en bijna tot gewoonte geworden gebruik van een werkelijk purgeermiddel, namelijk door een met gereinigde wijnsteek toebereide drank, nog vergemakkelijkt.

Alleen op het tijdstip waarop door de beweging de prikkelbaarheid van de dikke darm voornamelijk wordt opgewekt, bemerkt men daaraan nog meer opvallende omstandigheden. Hij zwelt meer of minder op en neemt soms een aanzienlijke ruimte in. Dan brengt hij op het middenrif een zodanige prikkel over, dat dit werktuig meer of minder verkrampt raakt. En dit is nu hetgeen men bij de aanwending van het dierlijke magnetisme een crisis noemt. Een van de commissarissen kende een vrouw die aan een bepaald krampachtig braken was onderworpen, dat zich iedere dag meermalen voordeed. Bij dit sterke braken kwam er toch niets anders dan troebel en slijmerig water uit, dat

---

[26] "Schmeerbauch".
[27] "Wesen".
[28] Onduidelijk.
[29] Onduidelijk.

gelijk was aan hetgeen de zieken bij de openbare behandeling afgaven. De convulsie zat in het middenrif. De omgeving rond de dikke darm was zozeer gevoelig, dat de geringste aanraking aan die kant, of een sterke beweging van de lucht, of een door een onvermoed geruis veroorzaakte verrassing toereikend was om deze krampen te veroorzaken. Deze vrouw had dus zuiver door de prikkelbaarheid van de dikke darm en van het middenrif, zonder magnetisme, haar crisis. Evenzo vervielen ook de vrouwen die op de hiervoor beschreven wijze gemagnetiseerd werden, door dezelfde oorzaak vanwege de prikkelbaarheid, in deze crisis.

Wanneer men verder de handen op de maag legt, bespeurt men evenzo aanzienlijke lichamelijke werkingen. Dit opleggen geschiedt boven dit genoemde deel van het lichaam. De ene keer veroorzaakt men hierdoor een sterk en aanhoudend, dan weer een licht en vaak herhaald samendrukken; dan wederom een huivering door een wielvormige beweging van het ijzeren staafje dat men bij dit deel houdt, en ten slotte ook zuiver door gaandeweg met beide duimen ernaartoe te gaan en ze wederom snel terug te trekken. Op deze wijze wordt de maag meer of minder sterk en duurzaam gestimuleerd, al naar gelang het lichaam meer of minder prikkelbaar is. Men bereidt de maag door vermeend samendrukken op hetzelfde moment op deze prikkel voor. Dit samendrukken zet hem nu in de stand om op het middenrif in te werken, en op deze de indrukken over te brengen die hij gekregen heeft. Hij kan niet gestimuleerd worden zonder dat ook het middenrif hetzelfde overkomt. Daardoor ontstaan, net zoals door de medewerking van de dikke darm, de nerveuze toevallen waarvan hier sprake is.

Wanneer men overigens bij zeer gevoelig vrouwen slechts de zachte gedeelten in beide zijden, zonder enige andere beweging te maken, samendrukt, wordt de maag op dat moment ingedrukt, welke dwang bij deze personen dikwijls een onmacht veroorzaakt. En dit geschiedde bij de door heer Jumelin gemagnetiseerde vrouw, hetgeen zich ook vaker voordeed door

geen andere oorzaak dan het sterke insnoeren. Dan volgt er geen crisis, aangezien de maag, zonder gestimuleerd te zijn, samengedrukt is, en het middenrif in zijn natuurlijke toestand blijft. Wanneer men deze dezelfde gang van zaken bij de eierstok van een vrouw aanwendt, worden daardoor - benevens de anders naar voren komende werkingen - ook nog dezelfde toevallen en wel veel heviger veroorzaakt, aangezien reeds de invloed en de macht van de baarmoeder op de dierlijke huishouding bekend is.

De innige verhouding die de dikke darm, de maag, de baarmoeder en het middenrif onder elkander hebben, is een van de oorzaken die de aan het magnetisme toegeschreven werkingen veroorzaakt. De omgevingen van het onderlichaam, naar de mate waarop ze uiteenlopend aangeraakt worden, hebben met de diverse zenuwvlechten, die aldaar een waar-achtig nerveus middelpunt vormen, een samenhang, door middel waarvan (ieder kennissysteem terzijde gelegd) een sympathie, een wederkerige overbrenging en eendracht tussen alle delen van het lichaam, en tegelijk ook een dusdanige werking en tegenwerking ontstaat, dat door de in het middelpunt actief gemaakte gewaarwordingen ook de andere delen van het lichaam aangegrepen worden. Als zodanig grijpt afwisselend een in het een of andere deel bewerkte gewaarwording het nerveuze middelpunt aan, dat deze indruk dikwijls op alle andere delen voortplant.

Door hetgeen zojuist gezegd is, worden niet slechts de werkingen van het magnetische aanraken, doch ook de lichamelijke werkingen van de inbeeldingskracht verklaard. Men heeft vroeger al bemerkt, dat de neigingen van het gemoed hoofdzakelijk op dit nerveuze middelpunt een indruk maken, waar ook de bekende zegswijze vandaan komt, dat men een zware last op de maag meent te hebben liggen en meent te stikken. Het middenrif komt hier mede in het spel, waaruit het zuchten, het lachen en het wenen ontstaan. Men neemt dan een tegenwerking op de ingewanden van het onderlichaam waar, en

op deze wijze kan men van de door de inbeelding ontstane lichamelijke wanordelijkheden een oorzaak aangeven. Een snelle gemoedsbeweging veroorzaakt dikwijls de koliek, een schrik de diarree, een innerlijk verdriet[30] de geelzucht. De geschiedenis der geneeskunde bevat ontelbare voorbeelden van de macht van de inbeeldingskracht en de hartstochten van de ziel. De vrees voor het vuur, een hevig verlangen, een bestendige en aanhoudende hoop, een aanval van toorn, verschafte niet zelden aan een podagralijder of een artritislijder het hernieuwde gebruik van zijn voeten. Een levendige, onverwachte vreugde verdreef een vierdaagse koorts die reeds twee maanden aanhield, een grote opmerkzaamheid remde het slikken; lieden die door een voorval stom waren geworden, herkregen na een hevige gemoedsbeweging het gebruik van de spraak. De geschiedenis toont, dat zulk een buitengewone beweging toereikend was om de verloren spraak te herstellen. De commissarissen zagen, dat de zeer verhitte inbeeldingskracht toereikend was om het gebruik ervan een tijdlang op te heffen. De werking en tegenwerking van het lichamelijke en het ethische, en het ene op het andere, zijn reeds sinds men in de geneeskunde observaties heeft ingesteld - dat wil zeggen, sinds hun oorsprong - bewezen.

Het wenen, lachen, hoesten, slikken en verder alle werkingen die men in de toestand bemerkt die men bij een openbare behandeling crisis noemt, komen hetzij doordat de verrichtingen van het middenrif door een lichamelijke oorzaak, zoals het aanraken en samendrukken, onderbroken zijn geworden, of ze stammen van de macht die de inbeeldingskracht bezit om op dit deel in te werken en zijn gebruikelijke verrichtingen te storen.

Zou men daarentegen tegenwerpen, dat het aanraken niet altijd noodwendig is om dit gevolg voort te brengen, dan zou men antwoorden dat de inbeeldingskracht genoegzame middelen voorradig heeft om alles door zichzelf voort te brengen, met

[30] "Verdrusz". Ook: 'ergernis'.

name een inbeeldingskracht die bij een openbare behandeling zowel uit eigen beweging alsook door die der aanwezigen dubbel gestimuleerd wordt. Aangezien de commissarissen bij de proeven die zij met afzonderlijke personen gedaan hadden, duidelijk inzagen wat deze inbeeldingskracht allemaal vermag, kan men wel gemakkelijk begrijpen wat voor een veelvoudige werkingen ze bij de in de openbare behandeling verzamelde zieken teweeg gebracht moet hebben. Dezen bevinden zich aldaar, met betrekking tot hun aantal, in een ingesloten oord. De daarin vervatte lucht wordt warm, ongeacht of men de moeite neemt om die te verversen. En deze lucht is altijd meer of minder met verpeste[31] lucht vermengd, die met name op het hoofd en de zenuwen inwerkt. Wanneer men nu tegelijkertijd muziek maakt, hebben wij nog een extra oorzaak die de zenuwen in beweging brengt.

Men heeft verscheidene vrouwen tegelijk gemagnetiseerd, die meteen in de aanvang geen andere werking bespeurden dan die, welke de commissarissen reeds bij hun andere proeven bemerkt hadden. Dezen erkenden nu, dat zelfs bij de openbare behandeling de crisis meestal pas na twee uren aanvangt. Gaandeweg delen de indrukken zich mee en versterken zich zo, als men het bij theatrale voorstellingen waarneemt, waar de indrukken veel sterker worden wanneer er meer toeschouwers aanwezig zijn., met name op plekken waar men de vrijheid heeft om luid bijval te geven. Dit teken van een bijzonder hevige uitbraak stelt een soortgelijke algemene beweging vast waaraan iedereen deelneemt, naar de mate waarin hij in staat is om die gewaar te worden. Dat neemt men ook waar bij het leger op de dag wanneer een slag moet worden geleverd, en waar een buitengewone moed net zo gezwind als een ijdele, ongegronde vrees zich voortplant. Het kabaal van de trommels en veld-muziek, het donderen van het grove en kleine geschut, het schreeuwen en de verwarring, ontstellen de zintuigen, brengen de levensgeesten is hevige beweging en stemmen de inbeelding

[31] "mephitischer".

op dezelfde gradatie af. Bij deze voortdurend verbreide roes wordt de ontstane indruk uiteindelijk gans algemeen en schept hetzij moed om op te rukken, of raadt aan de terugtocht in te zetten. Uit dezelfde oorzaak ontstaan ook de ontregelingen: de volksmassa wordt door de inbeelding geleid en meer door het zintuiglijke, dan door het verstand beheerst. Wanneer ten slotte het fanatisme bij zulke samenkomsten de doorslag geeft, kan die op een wijze fantasieën uitbreiden zoals die, welke in de Cevennische gebergten zijn ontstaan.[32]

---

[32] [voetnoot van de auteur:] De maarschalk van Villars, die de onlusten in de Cevennische gebergten beëindigd heeft, meldt het volgende. "Ik heb (schrijft hij) met betrekking tot dit onderwerp dingen gezien die ik nooit geloofd zou hebben, wanneer ze zich niet onder mijn ogen hadden afgespeeld. Er was namelijk een stad waarin alle vrouwen en meisjes, zonder uitzondering, door de duivel bezeten schenen te zijn. Zij sidderden onder verschillende grimassen en voorspelden op de openbare weg … Een van hen had de koenheid om gedurende een gans uur voor mijn ogen te sidderen en te voorspellen. Alleen was er van al deze dwaasheden geen zo zonderling, als die welke mij de bisschop van Alais vertelde en die ik voor de heer van Chamillard op de volgende wijze heb overgeschreven. [Het gaat vervolgens dus om een citaat in een citaat, maar het is niet duidelijk gemarkeerd; vert.] Een zekere heer van Mandagors [elders "Mandagor" geschreven; vert.], grondheer van een goed met deze naam, schout ["Schultheisz"; vert.] te Alais, die in de stad en graafschap de eerste waardigheid bekleedt en ook anderszins enige tijd substituut van de heer van Baville was, ondernam iets gans uitzonderlijks. Hij is een man van zestig jaar, van goede zeden, die veel verstand heeft en van diverse literaire werken de schrijver is. Ik heb enkele ervan gelezen, doch bevond meteen, zonder hem nog verder te kennen, dat hij een zeer levendige inbeeldingskracht moest hebben. Voor ongeveer 18 maanden werd een zogenaamde profetes van 27 à 28 jaar gevangengenomen en voor de heer Van Alais geleid. Zij werd in tegenwoordigheid van diverse geestelijken verhoord. Dit schepsel antwoordde op de aan haar gestelde vragen in een deugdzame toon, vermaande de genoemde heren de ware kinderen Gods niet te krenken, en sprak dan een uur lang in een vreemde taal

waarvan hij geen woord verstond; ongeveer op de wijze zoals de hertog De la Ferte - wanneer hij een weinig gedronken had - in tegenwoordigheid van de Engelsen Engels sprak, van wie iemand mij echter vertelde, dat hij wel wist dat de hertog Engels spreekt, doch dat hij van al datgene wat hij zegt, geen woord verstaat. Hetgeen ook gemakkelijk te geloven is, aangezien de hertog feitelijk geen woord Engels kende. Zo sprak ook het meisje, van wie hier sprake is, Grieks en Hebreeuws. Gij kunt u wel voorstellen dat de heer Van Alais de profetes liet opsluiten. Aangezien zij nu na verscheidene maanden door de zorg en het toespreken door de heer Van Mandagor, die haar vlijtig bezocht, van haar uitwassen terugkwam, stelde men haar in vrijheid. Door deze vrijheid en gene die zich de heer Van Mandagor bij haar vooral permitteerde, bleek uiteindelijk dat deze profetes in gans andere omstandigheden kwam. Ondertussen legde de heer Van Mandagor al zijn verplichtingen neer, liet ze over aan zijn zoon en vertrouwde enkele vertrouwelingen toe, zelfs de bisschop, dat hij zich op bevel van God aan deze profetes bekend had en dat het kind dat zij zou baren de ware Verlosser der wereld zal zijn. Wanneer zich zoiets in een ander land zou voordoen, zou men eenvoudigweg de heer schout met de profetes in het gekkenhuis laten opsluiten. De bisschop verlangde van mij, dat ik de dader gevangen zou laten nemen. Ik wil van tevoren echter nog met de heer Van Baville spreken, doch gaf ondertussen bevel om op hem en de profetes een waakzaam oogje te houden, opdat zij niet konden ontsnappen, terwijl ik dacht, dat men midden onder zovele waanzinnigen met een nar van deze soort zo weinig mogelijk opzien moest baren en derhalve moest trachten hem op een fijne wijze uit zijn vaderstad te verwijderen en zich dan van hem te verzekeren. Gij kunt u wel voorstellen dat, wanneer men een schout van Alais, een grondheer met aanzienlijke goederen, een oude substituut van de intendant en ten slotte een schrijver en tot nu toe voor een wijze gehouden man, in het midden van het volk dat hem eerbied bewees, openlijk als een profeet wilde opstellen, deze voorstelling meer onheil dan goeds moest stichten, en dit wel des te meer, nu hij behalve zijn gemelde onzin, namelijk dat hij geloofde dat God hem had gezonden om zich met deze persoon in te laten, anderszins in zijn gesprekken gans verstandig was, op de wijze zoals het met Don Quichotte geweest is, zolang men slechts van dappere ridderdaden geen melding maakte. De heer Van Baville dacht

Om aldus deze beweging, die zo gemakkelijk op andere gemoederen wordt overgebracht, in haar loop af te remmen, pleegt men in de steden waar een oproer ontstaat, alle samenlopen te verbieden. Het voorbeeld werkt overal op het ethische, en de machinematige nabootsing brengt het fysieke mee in het spel. Wanneer men aldus afzonderlijke personen van de massa weghaalt, kalmeert men de geesten, en wanneer men eerstgenoemden van elkander afzondert, doet men tegelijk de convulsies ophouden die vanuit hun aard altijd aanstekelijk zijn. Men heeft een gans vers voorbeeld aan de jonge meisjes in St. Rochus die, toen zij van elkander gescheiden werden, van hun krampachtige trekkingen genezen werden, waarmee zij behept waren toen zij nog allen tezamen waren.[33]

---

eensgezind met mij, dat men bij deze gelegenheid niet verhit en doeldriest te werk moest gaan. Zijn kinderen brachten hem aldus, zonder enig opzien te baren, naar een van zijn landhuizen, waaruit men hem niet meer weg liet. De profetes echter werd uiteindelijk wederom opgesloten. Men zie de levensbeschrijving van de maarschalk, de hertog Van Vilars, p. 325."

[33] [voetnoot van de auteur:] Op de dag toen enkele jaren geleden, in 1780, in de pastoorskerk van de heer Rochus met de grootste feestelijkheid de eerste communie werd gehouden, ging men 's avonds na de laatste zegen, zoals het dan gebruikelijk is, met een processie naar buiten. Nauwelijks kwamen de kinderen wederom op hun gebruikelijke plek terug, of een jong meisje werd onwel en kreeg krampen. Dit toeval greep met zulk een gezwindheid om zich heen, dat in een tijdsbestek van een halfuur 50 tot 60 meisjes van 12 tot 19 jaar tot dezelfde stuipen vervielen. Dat wil zeggen, zij voelden een beklemming op de borst, de maag zwol op, zij haalden zwaar adem, en dit ging met slikken en meer of minder krampen vergezeld. Deze toevallen kwamen gedurende die week bij enkelen terug, alleen op de daaropvolgende zondag, toen zij bij de nonnen, bij St. Anna, die naar hun instituut de meisjes moesten onderwijzen, verzameld waren, vervielen 12 van hen wederom tot de genoemde convulsies. En zonder twijfel zouden hen nog diverse anderen zijn nagevolgd, wanneer men niet de behoedzaamheid gehad had om ieder kind ogenblikkelijk naar zijn ouders naar huis te sturen. Men zag zich derhalve genoodzaakt

Men treft aldus het magnetisme of veelmeer de inbeeldingskracht in het theater aan, bij het leger, in grote bijeenkomsten, in de hoedanigheid als bij de meer gemelde kuip, behalve dan dat deze kracht onder verschillende gedaanten - doch er immer mee samengaand - overeenkomstige gevolgen bewerkstelligt. Deze kuip is door een aantal zieken omringd. De gewaarwordingen komen bestendig voor, en komen ook wederom op dezelfde weg terug. Door een dergelijke lange oefening moeten uiteindelijk de zenuwen vermoeid raken. Ze worden gestimuleerd wanneer de prikkelbaarste vrouw het signaal geeft. Dan lopen de overal op dezelfde gradatie gespannen zijden meteen in elkander over. De crises worden vermenigvuldigd, stijgen afwisselend in sterkte en breken ten slotte in grote hevigheid uit. Tegelijkertijd nemen de aanwezigen, als getuigen van deze uitbraak, naar de mate van de prikkelbaarheid van hun zenuwstelsel, daaraan deel, waarbij degenen bij wie deze prikkelbaarheid in een sterkere beweging komt, tot een crisis vervallen.

Deze grote, deels natuurlijke, deels echter pas verworven beweeglijkheid wordt zowel bij mans- als vrouwspersonen gemakkelijk tot een gewoonte. Wanneer men eenmaal of meermalen deze gewaarwordingen gehad heeft, komt het er slechts op aan, dat men zich die wederom herinnert en de inbeeldingskracht op dezelfde gradatie afstemt om dezelfde werkingen wederom op te roepen. Dit geschiedt immer zeer gemakkelijk, wanneer de persoon in dezelfde omstandigheid wordt geplaatst. Dan heeft men geen openbare behandeling meer nodig. Men hoeft slechts de weke plek onder de korte ribben aan te raken en voor het gezicht met de vinger en de ijzeren staaf heen en weer te gaan. Het is niet eens noodwendig

---

om diverse scholen op te richten en op deze wijze de kinderen in kleinere aantallen in te delen, waardoor men het in drie weken klaarspeelde dat deze convulsische, aanstekelijke toevallen gans uitgeschakeld werden. Diverse voorbeelden hiervan kunnen bij de heer Hecquet in zijn 'Naturalisme des Convulsions' worden nagelezen.

dat men de tekens die reeds bekend zijn, aanwendt, doch het is toereikend dat de zieken, wanneer men hun ogen dichtbindt, geloven dat men deze tekens bij hen aanbrengt en dat zij zich inbeelden gemagnetiseerd te worden. De begrippen worden geactiveerd, de gewaarwordingen opnieuw voortgebracht, en de inbeeldingskracht, die haar gebruikelijke middelen nodig had en dezelfde wegen insloeg, verschaft zich wederom dezelfde verschijnselen. Dit vindt plaats bij de zieken van de heer Deslon, bij wie namelijk zonder dat zij rond de kuip zitten, of door het vermelde schouwspel der openbare behandeling gestimuleerd worden, een crisis ontstaat.

Het aanraken, de inbeelding, het nabootsen, dit zijn dus de ware oerbronnen van de werkingen die men aan dit nieuwe, werkzame agens toeschrijft, dat onder de naam van het dierlijke magnetisme bekend is, en dat men aan dit fluïdum wat in het lichaam zou rondlopen en zich vanuit de ene in de andere mens zou uitgieten, pleegt toe te schrijven. Dit is het resultaat van de door de commissarissen ingestelde proeven en waarnemingen, die zij over de daarbij aangewende middelen en voortgebrachte werkingen hebben uitgevoerd. Hoewel overigens dit werkzame agens, dit fluïdum, weliswaar niet een bestaan heeft, zo moet toch het denkbeeld daaromtrent, al blijft het ook immer een hersenspinsel, geenszins een nieuwigheid genoemd worden. Enkele schrijvers, enkele artsen van de afgelopen eeuwen, hebben er in hun werken uitdrukkelijk over gehandeld. De heer Thouret heeft door zijn belangrijke onderzoeken openlijk erop gewezen, dat de in de vorige eeuw verbreide theorie van het dierlijke magnetisme, de daarmee verbonden wijze van handelen en de werking daarvan, zeer veel gelijkenis hebben met die welke men in de huidige tijd wederom opwarmt. Het magnetisme is dus niets anders dan een oude dwaling, waarvan de theorie heden ten dage slechts met een meer in het oog vallende pracht wordt opgesteld, welke opsmuk in de verlichte tijden feitelijk onontkoombaar vereist wordt, terwijl in de grond alles daarvan slechts glittergoud is. De mens zit nu eenmaal zo

in elkander, dat hij een dwaling die hem vleit aanvankelijk begerig aangrijpt, doch die hij wederom aflegt en uiteindelijk dikwijls wederom terugneemt. Er zijn echter ook dwalingen die de mensheid voor eens en altijd lief en waard blijven, want hoe dikwijls is bijvoorbeeld niet de sterrenuitlegkunst op onze aardbol tevoorschijn gekomen? Het magnetisme zou ons er wederom naartoe voeren. Men tracht tussen deze en de invloed van het gesternte een innig verbond en een gemeenschap op te richten, opdat de mensen daardoor des te meer verleid en met name door twee dingen die ons zozeer na aan het hart liggen, gewonnen worden, namelijk door de hoop in de toekomst te kijken en door gene ons leven te kunnen verlengen.

Men heeft reden om te geloven, dat onder de drie oorzaken die men hierboven aan het magnetisme heeft toegeschreven, de inbeelding de eerste rang verdedigt, aangezien men bij de vertelde proeven duidelijk gezien heeft, dat ze in haar eentje toereikend is om een crisis tot stand te brengen. De druk, het aanraken, schijnen slechts voorbereidingsmiddelen te zijn. Bij het aanraken, beginnen de zenuwen te schokken, en door het nabootsen worden dan de indrukken medegedeeld en verbreid. Doch de inbeelding zelf is deze werkzame, schrikwekkende macht, die de grote werkingen doet ontstaan die men bij het openbare behandelen met verbazing heeft aangezien. Deze werkingen vallen gans natuurlijk de wereld in de ogen, terwijl intussen de oorzaken ervan duister en verborgen zijn. Wanneer men bedenkt, dat deze werkingen in de verstreken eeuwen mannen als een Paracelsus, Van Helmont, Kircher, et cetera, verleid hebben, wier verdienste, kennis en genie voor ons nog heden gans eerbiedwaardig blijft, dan hoeft men zich er niet over te verwonderen wanneer eveneens thans ervaren, verlichte mannen, zelfs vele artsen, daarmee misleid worden. Wanneer de commissarissen slechts alleen bij de openbare proeven aanwezig waren geweest, waar men noch tijd, noch genoeg gemak heeft om beslissende waarnemingen te doen, hadden zij zelf gans gemakkelijk in een gelijke dwaling kunnen geraken.

Men moet slechts de vrijheid hebben gehad om de werkingen gans voor zich te zien, om hun oorzaken in het bijzonder te beschouwen. Men moet met de commissarissen bij alle gelegenheden gezien hebben hoe de inbeeldingskracht op bepaalde wijze gedeeltelijk werkt, en hoe die zijn werkingen in het grote en kleine toont, om ze - wanneer ze opeengehoopt zijn - beter te doorgronden; zich van hun ware kracht een waar begrip te vormen; en omtrent hun wonderbaarlijkheden een ware uitleg te kunnen verwerven. Voor zulke wijdlopige onderzoeken echter is een langere tijd en een hoeveelheid elkander opvolgende proeven vereist, waartoe men echter, hoewel het tot eigen belering en bevrediging van de nieuwsgierigheid diende, niet altijd moeite genoeg en dikwijls ook niet het recht had, tenzij men, net als de commissarissen, op bevel van de koning daartoe was afgevaardigd en met het openbare vertrouwen vereerd.

De heer Deslon blijft deze grondbeginselen trouw. Hij verklaarde tijdens de vergadering die op de 19e van de maand juni bij de heer Franklin werd gehouden, dat men als een uitgemaakte zaak kon aannemen, dat de inbeelding bij de werkingen van het dierlijke magnetisme het grootste aandeel heeft. Hij voegde eraan toe, dat dit nieuw werkende agens wellicht niets anders was dan de inbeeldingskracht zelf, waarvan de macht even groot, als weinig bekend is. Hij verzekerde, dat hij bij de behandeling van zijn zieken niettemin deze kracht ervaren had, en dat op dezelfde wijze verscheidenen ervan hetzij genezen werden, of een zeer grote verlichting hadden bespeurd. Hij stelde de commissarissen voor, dat wanneer de inbeeldingskracht op deze wijze tot troost van de lijdende mensheid geleid werd, deze bij de praktische geneeskunde beslist een grote weldaad zou zijn.[34] En overtuigd van de

[34] [voetnoot van de auteur:] De heer Deslon zei reeds in het jaar 1780: "Wanneer de heer Mesmer geen ander geheimenis zou hebben dan dat hij de inbeeldingskracht met betrekking tot de gezondheid op een werkzame wijze kan benutten, zou dit dan niet een grote schat voor

waarheid van deze grote inbeeldingsmacht nodigde hij hen aldus uit om bij hem de gang en werkingen ervan nog wijdlopiger te bestuderen. Al hield de heer Deslon nog sterk vast aan zijn eerste mening, namelijk dat deze werkingen aan een vluchtig agens moesten worden toegeschreven, dat wordt overgebracht van mens op mens, hetzij door het beschreven aanraken of door het gebruik van de geleider, zal hij de mening van de commissarissen spoedig bijvallen dat voor een werking ook slechts één grondoorzaak noodwendig is, en dat derhalve, aangezien de inbeelding daartoe toereikend dienst doet, dit fluïdum gans onnuttig is. Zonder enige twijfel zijn wij door een fluïdum omgeven dat ons gans eigen is, en zo wordt door de onmerkbare uitwaseming een atmosfeer om ons heen gemaakt, die uit net zoveel onmerkbare uitwasemingen bestaat. Alleen heeft dit fluïdum geenszins de werking van een dampkring. Het kan nauwelijks door het aanraken op iemand anders worden overgebracht; het wordt noch door de geleider, noch door een sterk aankijken, noch door een vast vertrouwen geleid, noch ook door lawaai en weerschijn worden voortgeplant, en kan in geen geval het resultaat dat men eraan toekent, aan het daglicht brengen.

Thans blijft nog te onderzoeken over, of de crises en convulsies die bij de zieken welke rond de kuip zitten, door overbrenging van het vermeende magnetisme verschijnen, ook waarachtig nuttig kunnen zijn, en of deze lijdenden daardoor genezen worden, of op zijn minst een vermindering van hun pijn verkrijgen. Het is buiten twijfel gesteld, dat de inbeelding bij de zieken dikwijls een grote invloed op hun genezing zelf heeft. Haar werking is slechts nog maar in het algemeen bekend en nog niet door zekere, bepaalde ervaringen bevestigd. Alleen schijnt het niet, dat men daaraan veel moet twijfelen. Gelet op

---

hem zijn? Want wanneer deze soort artsenij, die in de inbeelding ligt, voor de mensen waarachtig het beste geneesmiddel zou zijn, waarom zouden wij aldus deze artsenij der inbeelding niet werkelijk in gebruik nemen?" Zie zijn 'Observation sur la Magnétisme animal', pp. 46, 47.

de geneeskunde is het spreekwoord bekend, dat slechts het geloof en het toevertrouwen de mens gezond maakt. Dit geloof is slechts een werk der inbeelding, die zich dan van zachtere en aangenamere middelen bedient; een zekere rust en stilte verbreidt; in zijn verrichtingen de vorige ordening herstelt en alles door goede hoop opnieuw doet opleven. De hoop is in het halve leven van de mens degene die ons het eerste kan verschaffen, en draagt ook het zijne bij aan het laatste. Doch wanneer de inbeelding ten slotte convulsies opwekt, werkt ze nog slechts door gewelddadige middelen, die vrijwel altijd verderfelijk zijn. Er zijn slechts zelden gevallen waarin deze hevige middelen nuttig kunnen zijn, zoals er gevallen zijn waarin men, wanneer reeds aan betere uitkomsten getwijfeld wordt, alles soms moet verwarren om het ganse wederom in zijn ordening te brengen. Van deze gevaarlijke schokken kan men dus in de geneeskunde geen ander gebruik maken dan van gif, want wanneer de noodwendigheid het uiteindelijk vordert, moet men met de aanwending zeer spaarzaam omgaan. Deze behoefte duurt slechts een ogenblik. De schok moet dus ook uniek in zijn soort zijn. De verstandige arts die er ver vandaan is om dit innerlijke oproer te herhalen, is slechts bedacht op middelen om de ontstane noodwendige kwalen weer te verhelpen, doch bij de openbare behandeling der zieken worden de crises dagelijks herhaald, houden te lang aan en zijn op zich beschouwd veel te heftig. Aangezien nu de toestand waarin deze crisis ons brengt, beslist nadelig is, moet ook de gewoonte om vaker daarin te vervallen, gewis niets minder dan schadelijk zijn. Hoe moet men kunnen begrijpen, dat bijvoorbeeld een vrouw die een borstziekte heeft, de crisis van een convulsief hoesten, deze gewelddadige uitworp, zonder gevaar kan uithouden, terwijl zij door hevige, herhaalde inspanningen de longen zou kunnen verzwakken en wellicht beschadigen, waarin men toch - zoals bekend is - kalmerende en genezende middelen met de grootste moeite inbrengt? Hoe kan men zich inbeelden dat een man, om zich van deze of gene ziekte te bevrijden, het

nodig zou hebben om in een crisis te vervallen, waarbij het gezicht schijnt uit te vallen, de ledematen verstarren, en waarbij hij - terwijl er snelle en willekeurige schokken zijn - zich sterk op de borst slaat en ten slotte, bij het beëindigen van de crisis, veel slijm en dikwijls ook bloed moet braken? Dit bloed is noch bedorven, noch slecht, en wordt tegen de wil van de natuur met groot geweld uit de bloedvaten gescheurd. Deze werkingen zijn dus een wezenlijk, en in het geheel niet een genezend middel. Dit betekent slechts, dat er op de ziekte, welke die ook moge zijn, nog een nieuwe kwaal wordt opgehoopt.

Dergelijke crises voeren nog een ander onheil met zich mee. De mens wordt zonder onderbreking door de gewoonte overmeesterd. De gewoonte vermag door onmerkbare gradaties de natuur zelf, om te vormen. Doch juist daardoor werkt ze daar zo machtig op in, dat ze die bijna gans verandert en onkenbaar maakt. Wie waarborgt ons, dat deze toestand der crises die thans naarstig voorkomt, niet uiteindelijk gans tot een gewoonte wordt? En wanneer aldus deze aangenomen gewoonte vaker dezelfde toevallen ongewild en zonder hulp van de inbeelding wederom oproept: wat voor een treurig lot zou dat voor een mens zijn, die aan dergelijke hevige crises onderworpen is, door hun ongelukkige indrukken lichamelijk en moreel gekweld wordt; wiens dagen tussen vrees en pijn zijn ingedeeld, en die niets anders dan een onophoudelijke kwaal genoemd zouden moeten worden? Wanneer deze zenuwziekten in de aard van een mens de zetel hebben, zijn de artsen niet zelden vertwijfeld om er volledig greep op te krijgen. Derhalve is het zeer ongeschikt om die eerst nog door de kunst op te wekken. Dit is een zeer schadelijke kunst, wanneer ze de in de dierlijke huishouding gebruikelijke verrichtingen stoort; wanneer ze de natuur dwingt om uit haar ingetreden baan te wijken, en de hoeveelheid der slachtoffers nog verveelvoudigt, die toch al vanwege hun wanorde dagelijks onder de aarde worden gebracht. Zoals uiteindelijk deze kunst des te schadelijker is naarmate ze de zenuwziekten verergert, doordat ze de bij de

aanwezige crisis zich voordoende toevallen naar het geheugen terugvoert en ze zelfs geheel tot een gewoonte doet ontaarden, zo is ook, aangezien deze kwaal vermoedelijk aanstekelijk is, de methode om dergelijke convulsies, met name bij openbare behandelingen, op te wekken, een middel om die in grote steden te verbreiden en zelfs het toekomstige menselijke geslacht daarmee ongelukkig te maken, aangezien de ziekten en gewoonten der ouders zich zeer gemakkelijk op hun kinderen plegen voort te planten.

Nadat de commissarissen in het door de koning aan hen opgedragen onderzoek aldus bevonden hadden, dat dit magnetische fluïdum door geen enkel van onze zintuigen opgemerkt kan worden, dat het noch op henzelf, noch op de zieken met wie zij proeven hielden, enige werking gehad heeft; nadat zij overtuigd zijn dat het drukken en aanraken in de dierlijke huishouding zeer gunstige veranderingen, daarentegen altijd ongunstige ontregelingen in de inbeeldingskracht veroorzaakt, en nadat zij ten slotte door beslissende proeven en toetsen hadden vastgesteld dat deze inbeeldingskracht, zonder al het magnetisme, convulsies veroorzaakt, en dat deze - zonder de ander - in het geheel niets tevoorschijn brengt, hebben zij over de vraag of het beschreven dierlijke magnetisme werkelijk bestaat en ook nuttig is, eensgezind vastgesteld en erkend, dat het bestaan van dit magnetisme door niets kan worden bewezen; dat dit fluïdum, aangezien het niet bestaat, derhalve ook zonder nut is, en dat de heftige werkingen die men bij de openbare behandelingen bemerkt heeft, zuiver aan het aanraken, de in beweging gebrachte inbeeldingskracht en de tot natuur geworden nabootsing moeten worden toegeschreven, die ons datgene wat in onze zintuigen binnenkomt, aanmaant om te herhalen.

Zij houden zich tegelijkertijd genoopt om hiernaast als een zeer belangrijke waarneming toe te voegen, dat het boven beschreven aanraken en opleggen der handen en de meermalen in beweging gebrachte inbeeldingskracht, met de bedoeling om

crises[35] op te wekken schadelijk kan zijn; verder dat de aanblik van deze verschillende crises, waarnaar de natuur een hang schijnt te hebben, niet minder gevaarlijk is en dat derhalve iedere openbare behandeling waarbij men naar de gemelde grondbeginselen van het dierlijke magnetisme te werk ging, niets anders dan treurige gevolgen kan hebben.[36]

---

[35] Vanaf hier is in de Duitse versie p. 95 slechts deels leesbaar door een foutieve scan. De ontbrekende gedeelten zijn voor de huidige vertaling gereconstrueerd door het Franse origineel te raadplegen.

[36] [voetnoot van de auteur, die blijkens het Franse origineel op deze plek werd ingevoegd:] Deze grondbeginselen van de heer Deslon zijn die, welke in de 27 stellingen die de heer Mesmer in het jaar 1779 liet drukken vervat zijn. Wanneer de heer Mesmer thans een wijdlopiger theorie wil aankondigen, hebben de commissarissen het niet nodig om zich ook hiermee op de hoogte te stellen om over het bestaan en het nut van het magnetisme hun oordeel te vellen. Zij hadden geen andere plicht dan hun oogmerk te richten op de werkingen. Door de werking van iets, openbaart zich ook zijn werkelijke bestaan, en door deze werkingen kan ook het nut worden aangegeven. Men kent de natuurlijke gesteldheden door ingestelde waarnemingen, nog lang voordat men tot de theorie geraakt die ze met elkander verbindt en aan ons verklaart. De theorie van de magneet is nog niet gans bepaald en toch zijn de daarmee verbonden eigenschappen door de ervaringen van diverse eeuwen bevestigd. De theorie van de heer Mesmer is in dit geval een onbelangrijke en overbodige kwestie, want daarbij ging het er slechts om, de daarmee gemaakte proeven en werkingen te onderzoeken. Nu is het een eenvoudig iets om te toetsen dat de heer Deslon met de wezenlijke uitoefening van het magnetisme bekend is.

De heer Deslon was verscheidene jaren lang een leerling van de heer Mesmer. Hij heeft gedurende deze tijd bestendig de praktische aanwending van het dierlijke magnetisme, de middelen om dit op te wekken en te leiden, mede aangezien. De heer Deslon heeft zelfs in tegenwoordigheid van de heer Mesmer patiënten behandeld, en wanneer eerstgenoemde in afwezigheid van laatstgenoemde dezelfde werkingen heeft opgewekt, en wanneer zij uiteindelijk beiden met elkander gemeenschappelijke zaak hebben gemaakt en hun patiënten hebben samengebracht, zo heeft de ene zowel als de andere, hen

Te Parijs, de 11e van de maand juli, 1784.

De ondergetekenden, B. Franklin, Majault, Le Roy, Sallin, Bailly, d'Arcet, De Bory, Guillotin, Lavoisier.

E I N D E.

---

zonder onderscheid, en derhalve immer naar dezelfde handelwijze, moeten behandelen. De methode die de heer Deslon dus ooit gevolgd heeft, kan geen andere zijn dan die van de heer Mesmer. Ook met betrekking tot de werkingen komen zij beiden met elkander overeen. Bij de heer Deslon uiten zich hevige, opgehoopte en door overeenkomstige toevallen vooraf verkondigde crises net zoals bij de heer Mesmer. Deze werkingen stammen dus niet van een bijzondere methode, doch van de feitelijke aanwending van het magnetisme. De door de commissarissen ingestelde proeven bewijzen bij herhaling, dat men de bij de methoden van de heer Deslon verschenen werkingen zuiver aan aanraking, de inbeeldingskracht en de nabootsing kan toeschrijven, welke drie aspecten als de eigenlijke oorzaken van het magnetisme kunnen worden beschouwd.

De commissarissen zijn echter ook door hun waarnemingen ervan overtuigd geworden, dat deze spastische crises en hevige middelen in de geneeskunde, en zoals in zekere mate het gif, nuttig kunnen zijn. Zij gaan er dus vanuit, zonder enige rekening te houden met de theorie, dat deze convulsies, waar men ze ook maar tracht op te wekken, tot een gewoonte en schadelijk worden, zich als een aanstekelijke epidemie kunnen verbreiden, en zich tot het toekomstige menselijke geslacht kunnen uitstrekken.

De commissarissen moeten aldus consequent nogmaals concluderen, dat uit de methode van het dierlijke magnetisme niet slechts bij afzonderlijke kuren, doch ook in het algemeen beschouwd, in de lengte der tijd zeer treurige gevolgen kunnen ontstaan.

